

Research Paper

The Cultural Capital and the Participation of Members of Environmental NGOs

Sadegh Salehi^{*1}, Parvaneh Shateri²

Received: Jun. 19, 2022; Accepted: Dec. 11, 2022

ABSTRACT

Environmental issues caused by profit-making behavior of humans with nature on the one hand, and the need to carry out climate change adaptation programs on the other hand, as well as the inability of the governmental executive bodies to fully implement the programs, make it important for the broad participation of all groups, including non-governmental environmental organizations. Generally speaking, participation is influenced by various factors, one of which is utilizing cultural capital. The aim of this article is to sociologically analyze the impact of cultural capital of members of non-governmental organizations on environmental participation. The research method was survey and questionnaire method were used to collect data. The statistical community of the research was formed by all the members of environmental non-governmental organizations in Tehran, Iran. The sample size of 376 people was selected using the relative random sampling method and SPSS software was used for data processing and analysis. The results of the present study showed that the cultural capital and participation of most of the respondents is in the "average level and more" and with the increase of cultural capital and each of its dimensions separately, the participation increased. It also showed that the members with cultural capital were able to use creative mechanisms in the following cases. have a role: creating incentives for the participation of people and investors, implementing symbolic programs with the aim of promoting, transferring environmental knowledge and education, facilitating, demanding, empowering, increasing interaction with society, influencing the government and local communities, etc. From the results of this research, it can be concluded that environmental non-governmental organizations can play a role in creating sustainable fields among people and can be good promoters for building environmental issues at the community level.

Keywords: environmental NGOs, cultural capital, participation, environmental factors, Tehran

---

1. Associate Professor of Environmental Sociology, Faculty of Social Sciences and Humanities, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

(Corresponding Author)

✉ salehi@umz.ac.ir

2. Ph.D Student in Sociology, Faculty of Social Sciences and Humanities, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

✉ shateri17@gmail.com

INTRODUCTION

Participation is not only an important option in accomplishing one's social responsibility towards the environment, but is also considered as an important way to protecting the environment and has become "a central aspect of environmental decision-making, including various governments' decisions to address climate change" (Ackerbom and Craig, 2022, 232). Entering the concept of participation in the social domain, the influence of citizens in the administration of urban affairs has been considered because "participation allows diverse voices to be heard, ensures that decision makers improve their final decisions by considering all aspects of a problem, and increases the legitimacy and public acceptance of the final decision" (Ibid., 233). Therefore, considering that environmental issues are caused by the profitable behavior of humans towards the nature and as a result, "environmental problems are always social problems as well, because they involve the relationship between humans and their environment" (Sutton, 2013, 54). Based on this, it is necessary to implement climate change adaptation programs. The inability to fully implement programs by executive bodies requires the extensive participation of all groups, including environmental NGOs, in order to protect the environment and help solve possible environmental problems. The widespread participation of non-governmental organizations in environmental governance has become more evident over the past few decades (Yildirim and Aina, 2018, 409). This participation is influenced by various factors, and in this regard, the possession of cultural capital is one of the factors affecting the participation of members of NGOs.

PURPOSE

Considering the role of NGOs, the goal of this research is a sociological analysis of the effect of cultural capital of members of those institutions on environmental participation.

METHODOLOGY

This is survey-based research where a semi-structured questionnaire has been used as a toll to collect the required data on people's participation to deal with environmental problems. The research was conducted in 2020. The statistical population of the study consisted of members of environmental groups in Tehran. The sample size was determined based on Cochran's formula and hence, 376 people were selected through a relative random sampling method. SPSS software was used to analyze the data. In order to check the reliability and validity of research tools and data, Cronbach's alpha coefficient, face validity and construct validity were used.

FINDINGS

Most of the respondents were in the age group of 32 to 42 years men, married, employed and those with postgraduate education. Cultural capital of 92% of the

respondents was reported as "moderate and higher". 68.6% of the respondents had shown a "moderate to very high" participation. In the inferential statistics section, the main hypothesis of the research on the correlation between cultural capital and participation was confirmed. The results indicated a significant correlation between subjective, objective, institutional cultural capital and environmental participation with the degree of correlation 0.370, 0.432 and 0.270, respectively which confirmed a significant relationship between variables. In the regression model, the correlation coefficient of variables to explain the environmental participation was equal to 0.570. The variance ratio of the participation variable explained by the independent variables of the research was 32.5%. Also, the beta coefficient of cultural capital compared to other variables (age, history and income) was reported to be 0.478, which had the highest share in predicting the dependent variable compared to others.

CONCLUSION

The results of the present study showed that cultural capital and participation of most respondents were in "average and higher" levels. The level of cultural capital of NGO members, on the one hand, justified their motivation, and on the other, it indicated the increasing trend of their participation. With the increase of cultural capital and each of its dimensions separately, participation increased and members with cultural capital were able to apply creative mechanisms in the following cases: motivating people and investors to participate, implementing symbolic programs, transferring knowledge and environmental education, facilitating, demanding, empowering, influencing the target community, increasing interaction with the community, creating acceptance areas for new energies as well as influencing people's attitudes towards the environment, influencing the government and local communities, etc. Thus, it can be concluded that environmental factors can play some roles in creating a sustainable environment among local people and be good promoters for building environmental quality at the community level. An objective cultural capital as a strong predictor shows that the ability of members can influence through artistic tools, content production, and illustration. In addition, thoughts and behavior of members of environmental NGOs in dealing with related issues are influenced by their cultural capital, and the extent of this capital and environmental experiences will lead to the adoption of creative strategies and different consequences. Finally, increasing cultural capital will affect the cultural tastes of individuals and activation of social networks which will help strengthen individual memberships and develop environmental factors.

NOVELTY

Studies conducted in Iran have so far less focused on the role of cultural capital on NGOs participation in environmental issues. The importance and role of NGOs in

Iranian Cultural Research

Abstract

improving and protecting the environment and creating optimal opportunities for people's participation in metropolises like Tehran with numerous environmental issues indicates the necessity of studying NGOs. The selection of environmental non-governmental organizations as the statistical population is one of the innovations of this research.

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare no conflict of interest.

Iranian Cultural Research

Vol. 16
Issue 1
Spring 2023

BIBLIOGRAPHY

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211. doi: 10.1016/0749-5978(91)90020-T
- Ameli, S., R. (2012). Dual Specialization of Deviances and Abnormalities of Virtual Space: A Comparative Study of International Policies, *Journal of Iranian Cultural Research*, 5(1), 1-30. <https://doi.org/10.7508/ijcr.2012.17.001>
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19-32. doi: 10.1080/1364557032000119616
- Carmigniani, J., & Furht, B. (2011). Augmented reality: an overview. *Handbook of Augmented Reality*, 3-46. doi: 10.1007/978-1-4614-0064-6_1
- Casalo, L. V., Flavian, C., & Guinalú, M. (2010). Determinants of the intention to participate in firm-hosted online travel communities and effects on consumer behavioral intentions. *Tourism Management*, 31(6), 898-911. doi: 10.1016/j.tourman.2010.04.007
- Cheng, L. K., & Huang, H. L. (2022). Virtual tourism atmospheres: The effects of pleasure, arousal, and dominance on the acceptance of virtual tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 53, 143-152. doi: 10.1016/j.jhtm.2022.10.002
- Chiao, H. M., Chen, Y. L., & Huang, W. H. (2018). Examining the usability of an online virtual tour-guiding platform for cultural tourism education. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 23, 29-38. doi: 10.1016/j.jhlste.2018.05.002
- Darzian Azizi, A., Hadianfar, N., & Maleki, A. (2021). Avāmel-e mo'aser bar pazireš-e vaqeyiat-e majāzi dar gardešgari [Factors affecting the adoption of VR in tourism (According to TAM)]. *Tourism Management Studies*, 16(54), 279-311. doi: 10.22054/tms.2021.12794
- Dehdashti Shahrokh, Z., Bashirpour, M. (2018). Investigating the Effects of Game Satisfaction on the Effectiveness of Ads within Digital Games Between Master Students of Management, Faculty of Allameh Tabataba'i University. *Journal of Iranian Cultural Research*. 11(1). 33-53. doi: 10.22631/ijcr.2018.1801.2410
- Dewailly, J. M. (1999). Sustainable tourist space: from reality to virtual reality?. *Tourism Geographies*, 1(1), 41-55. doi: 10.1080/14616689908721293
- Dieck, D. T., Dieck, M., Tom, C., Jung, T., & Moorhouse, N. (2018). Tourists' virtual reality adoption: an exploratory study from Lake District National Park. *Leisure Studies*, 37(4), 371-383. doi: 10.1080/02614367.2018.1466905
- Filimonau, V., Ashton, M., & Stankov, U. (2022). Virtual spaces as the future of consumption in tourism, hospitality and events. *Journal of Tourism Futures*, doi: 10.1108/JTF-07-2022-0174
- Gabisch, J.A. (2011). Virtual world brand experience and its impact on real world purchasing behavior. *Journal of Brand Management*. 19, 18-32. doi: 10.1057/bm.2011.29

Iranian Cultural Research

Abstract

- Gursoy, D., Malodia, S., & Dhir, A. (2022). The metaverse in the hospitality and tourism industry: An overview of current trends and future research directions. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 1-8. doi: 1080/19368623.2022.2072504
- Habibi, S., M., Ameli, S., R., Ashtari, D. (2019). The Space of the Flows and the Space of the Places, From Contrast to Interaction: Exploring the Effects of the New Technologies on the Characteristics of the Urban Space. *Urban Planning Knowledge*, 3(1). 10.22124/UPK.2019.13668.1228
- Han, D. I. D., Tom Dieck, M. C., & Jung, T. (2019). Augmented Reality Smart Glasses (ARSG) visitor adoption in cultural tourism. *Leisure Studies*, 38(5), 618-633. doi: 10.1080/02614367.2019.1604790
- Han, H., Hwang, J., & Woods, D. P. (2014). Choosing virtual – rather than real – leisure activities: An examination of the decision-making process in Screen-Golf participants. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 19(4), 428-450. doi: 10.1080/10941665.2013.764333
- Hassani, A., & Bastenegar, M. (2020). Virtual Tourism Misunderstood. *2020 6th International Conference on Web Research (ICWR)*, 265-270.
- Huang, T. L., & Liu, B. S. (2021). Augmented reality is human-like: How the humanizing experience inspires destination brand love. *Technological Forecasting and Social Change*, 170, 120853. doi: 10.1016/j.techfore.2021.120853
- Huang, Y. C., Backman, K. F., Backman, S. J., & Chang, L. L. (2016). Exploring the implications of virtual reality technology in tourism marketing: An integrated research framework. *International Journal of Tourism Research*, 18(2), 116-128. doi: 10.1002/jtr.2038
- Huang, Y. C., Backman, S. J., Backman, K. F., & Moore, D. (2013). Exploring user acceptance of 3D virtual worlds in travel and tourism marketing. *Tourism Management*, 36, 490-501. doi: 10.1016/j.tourman.2012.09.009
- Huang, Y.-C., Backman, S. J., & Backman, K. F. (2012). Exploring the impacts of involvement and flow experiences in Second life on people's travel intentions. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 3(1), 4-23. doi: 10.1108/17579881211206507
- Huang, Y.C., Backman, S. J., Chang, L.L., Backman, K. F., & McGuire, F. A. (2013). Experiencing student learning and tourism training in a 3D virtual world: An exploratory study. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 13, 190-201. doi: 10.1016/j.jhlste.2013.09.007
- Jacoby, J. (2002). Stimulus-Organism-Response Reconsidered: An Evolutionary Step in Modeling (Consumer) Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 12(1), 51-57. doi: 10.1207/S15327663JCP1201_05
- Kazandzhieva, V., & Santana, H. (2019). E-tourism: Definition, development and conceptual framework. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 67(4), 332-350.

- Kim, J., & Lennon, S.J. (2013). Effects of reputation and website quality on online consumers' emotion, perceived risk and purchase intention. *Journal of Research in Interactive Marketing* 7 (1), 33–56. doi: 10.1108/17505931311316734
- Kim, M. J., Lee, C. K., & Jung, T. (2020). Exploring consumer behavior in virtual reality tourism using an extended stimulus-organism-response model. *Journal of travel research*, 59(1), 69-89. doi: 10.1177/0047287518818915
- Kim, M. J., Lee, C. K., & Preis, M. W. (2020). The impact of innovation and gratification on authentic experience, subjective well-being, and behavioral intention in tourism virtual reality: The moderating role of technology readiness. *Telematics and Informatics*, 49, 101349. doi: 10.1016/j.tele.2020.101349
- Koo, C., Kwon, J., Chung, N., & Kim, J. (2022). Metaverse tourism: conceptual framework and research propositions. *Current Issues in Tourism*, 1-7. doi: 10.1080/13683500.2022.2122781
- Lee, S., & Jeong, M. (2012). Effects of e-servicescape on consumers' flow experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 3(1), 47–59. doi: 10.1108/17579881211206534
- Leung, W. K., Chang, M. K., Cheung, M. L., & Shi, S. (2022). VR tourism experiences and tourist behavior intention in COVID-19: an experience economy and mood management perspective. *Information Technology & People*. doi: 10.1108/ITP-06-2021-0423
- Li Shen, C. L., Liang, Y. C., & Li, E. Y. (2010). The impact of experience in service virtualization on travel intention-the case of forbidden city tour. CEB 2010 Proceedings (Shanghai, China), 56.
- Li, Y., Liang, J., Huang, J., Yang, M., Li, R., & Bai, H. (2022). Would you accept virtual Tourism? The impact of COVID-19 risk perception on technology acceptance from a comparative perspective. *Sustainability*, 14(19), 12693. doi: 10.3390/su141912693
- Lin, S. Y., Juan, P. J., & Lin, S. W. (2020). A tam framework to evaluate the effect of smartphone application on tourism information search behavior of foreign independent travelers. *Sustainability*, 12(22), 9366. doi: 10.3390/su12229366
- Lin, Z. C., Wong, I. A., Kou, I. E., & Zhen, X. C. (2021). Inducing wellbeing through staycation programs in the midst of the COVID-19 crisis. *Tourism Management Perspectives*, 40, 100907.
- Liu, C., & Huang, X. (2023). Does the selection of virtual reality video matter? A laboratory experimental study of the influences of arousal. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 54, 152-165. doi: 10.1016/j.jhtm.2022.12.002
- Lu, J., Xiao, X., Xu, Z., Wang, C., Zhang, M., & Zhou, Y. (2022). The potential of virtual tourism in the recovery of tourism industry during the COVID-19 pandemic. *Current Issues in Tourism*, 25(3), 441-457. doi: 10.1080/13683500.2021.1959526
- McLean, G., & Barhorst, J. B. (2022). Living the experience before you go... but did It meet expectations? The role of virtual reality during hotel bookings. *Journal of Travel Research*, 61(6), 1233-1251. doi: 10.1177/00472875211028313

Iranian Cultural Research

Abstract

- Mehrabian, A., & Russell, J. A. (1974). *An approach to environmental psychology*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Meng, B., & Choi, K. (2016). Extending the theory of planned behaviour: Testing the effects of authentic perception and environmental concerns on the slow-tourist decision-making process. *Current Issues in Tourism*, 19(6), 528-544. doi: 10.1080/13683500.2015.1020773
- Moher, D., Stewart, L., & Shekelle, P. (2015). All in the family: systematic reviews, rapid reviews, scoping reviews, realist reviews, and more. *Systematic reviews*, 4(1), 1-2. doi: 10.1186/s13643-015-0163-7
- Mongeon, P., & Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: a comparative analysis. *Scientometrics*, 106(1), 213-228. doi: 10.1007/s11192-015-1765-5
- Munn, Z., Peters, M. D., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A., & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 1-7. doi: 10.1186/s12874-018-0611-x
- Mura, P., Tavakoli, R., & Pahlevan Sharif, S. (2017). Authentic but not too much: exploring perceptions of authenticity of virtual tourism. *Information Technology & Tourism*, 17(2), 145-159. doi: 10.1007/s40558-016-0059-y
- Oncioiu, I., & Priescu, I. (2022). The use of virtual reality in Tourism destinations as a tool to develop tourist behavior perspective. *Sustainability*, 14(7), 4191. doi: 10.3390/su14074191
- Parrinello, G. L. (2015). The technological body in tourism research and praxis. *International Sociology*, 16(2), 205-219. doi: 10.1177/0268580901016002005
- Peters, M. D., Godfrey, C. M., Khalil, H., McInerney, P., Parker, D., & Soares, C. B. (2015). Guidance for conducting systematic scoping reviews. *JBI Evidence Implementation*, 13(3), 141-146. doi: 10.1097/XEB.0000000000000050
- Raji, Z. (2021). Moruri bar pažuhešhā-ye soorat gerefte dar howze-ye gardešgari-ye majāzi dar Iran [A review of research conducted in the field of virtual tourism in Iran]. *Geography and Human Relationships*, 4(2), 1-10.
- Sabbar, S., & Hyun, D. (2016). What makes it likeable? A study on the reactions to messages in a digital social network: the case of Facebook in Farsi. *SpringerPlus*, 5. <https://doi.org/10.1186/s40064-016-3771-3>
- Schierz, P. G., Schilke, O., & Wirtz, B. W. (2010). Understanding consumer acceptance of mobile payment services: An empirical analysis. *Electronic Commerce Research and Applications*, 9(3), 209-216. doi: 10.1016/j.elerap.2009.07.005
- Seo, Y. (2013). Electronic sports: A new marketing landscape of the experience economy. *Journal of marketing management*, 29(13-14), 1542-1560. doi: 10.1080/0267257X.2013.822906
- Seyfi, S., & Hall, C. M. (2020). Sanctions and tourism: Effects, complexities and research. *Tourism Geographies*, 22(4-5), 749-767. doi: 10.1080/14616688.2019.1663911

- Shermohammadi, Y., Baradaran, M., & Mohktargozani, M. (2020). Asar-e gardešgari-ye majāzi bar refāh-e zehni: morede motāle'e-ye kābrān-e Instagram va Facebook [The impact of virtual Tourism on mental well-being; The case study: Instagram and Facebook users]. *Social Development & Welfare Planning*, 12(42), 157-184. doi: 10.22054/qjsd.2020.11925
- Suhaeni, T., Brien, A., Andrianto, T., & Mannaa, M. T. (2022). Predicting future Halal tourist behavior: Incorporating holistic tourist experience and virtual reality experience. *International Journal of Applied Business Research*, 16-31. doi: 10.35313/ijabr.v4i1.212
- Talwar, S., Kaur, P., Nunkoo, R., & Dhir, A. (2022). Digitalization and sustainability: virtual reality tourism in a post pandemic world. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-28. doi: 10.1080/09669582.2022.2029870
- Thirumaran, K., Chawla, S., Dillon, R., & Sabharwal, J. K. (2021). Virtual pets want to travel: Engaging visitors, creating excitement. *Tourism Management Perspectives*, 39, 100859. doi: 10.1016/j.tmp.2021.100859
- Wang, J., Guo, Z., Cai, J., Liu, H., & Luo, Q. (2022). Post-tourism in the usual environment: From the perspective of unusual mood. *Tourism Management*, 89, 104452. doi: 10.1016/j.tourman.2021.104452
- Wei, D. (2022). Gemiverse: The blockchain-based professional certification and tourism platform with its own ecosystem in the metaverse. *International Journal of Geoheritage and Parks*, 10(2), 322-336. doi: 10.1016/j.ijgeop.2022.05.004
- Wei, W., Qi, R., & Zhang, L. (2019). Effects of virtual reality on theme park visitors' experience and behaviors: A presence perspective. *Tourism Management*, 71, 282-293. doi: 10.1016/j.tourman.2018.10.024
- Wong, I. A., Lin, S. K., Lin, Z. C., & Xiong, X. (2022). Welcome to stay-at-home travel and virtual attention restoration. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 51, 207-217. doi: 10.1016/j.jhtm.2022.03.016
- Wu, W. (2020). Analysis of digital tourism, virtual tourism and wisdom tourism. In *The international conference on cyber security intelligence and analytics* (pp. 18-25). Springer, Cham. doi: 10.1007/978-3-030-43309-3_3
- Wu, X., & Lai, I. K. W. (2022). The use of 360-degree virtual tours to promote mountain walking tourism: Stimulus–organism–response model. *Information Technology & Tourism*, 24(1), 85-107. doi: 10.1007/s40558-021-00218-1
- Yang, C., Yan, S., Wang, J., & Xue, Y. (2022). Flow Experiences and Virtual Tourism: The Role of Technological Acceptance and Technological Readiness. *Sustainability*, 14(9), 5361. doi: 10.3390/su14095361
- Ye, D., Cho, D., Liu, F., Xu, Y., Jia, Z., & Chen, J. (2022). Investigating the impact of virtual tourism on travel intention during the post-COVID-19 era: evidence from China. *Universal Access in the Information Society*, 1-17. doi: 10.1007/s10209-022-00952-1

- Yu, Z., Klongthong, W., Thavorn, J., & Ngamkroeckjoti, C. (2021). Understanding rural Chinese consumers' behavior: A stimulus–organism–response (SOR) perspective on Huawei's brand loyalty in China. *Cogent Business & Management*, 8(1), 1880679. doi: 10.1080/23311975.2021.1880679
- Yung, R., & Khoo-Lattimore, C. (2019). New realities: a systematic literature review on virtual reality and augmented reality in tourism research. *Current issues in tourism*, 22(17), 2056-2081. doi: 10.1080/13683500.2017.1417359
- Zhang, S. N., Li, Y. Q., Ruan, W. Q., & Liu, C. H. (2022). Would you enjoy virtual travel? The characteristics and causes of virtual tourists' sentiment under the influence of the COVID-19 pandemic. *Tourism Management*, 88, 104429. doi: 10.1016/j.tourman.2021.104429

Iranian Cultural Research

Vol. 16
Issue 1
Spring 2023

مقاله پژوهشی

سرمایه فرهنگی و مشارکت اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی

صادق صالحی*^۱، پروانه شاطری^۲

دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۲۹؛ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۰

چکیده

مسائل محیط‌زیستی ناشی از رفتارهای انتفاعی انسان‌ها با طبیعت از یک‌سو، و لزوم انجام برنامه‌های سازگاری با تغییرات آب و هوایی از سوی دیگر، و نیز ناتوانی دستگاه‌های اجرایی در اجرای کامل برنامه‌ها، سبب اهمیت یافتن مشارکت گسترده همه گروه‌ها، از جمله سمن‌های محیط‌زیستی، می‌شود. مشارکت از عوامل گوناگونی تأثیر می‌پذیرد که یکی از این عوامل برخورداری از سرمایه فرهنگی است. هدف مقاله حاضر، تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر سرمایه فرهنگی اعضای سمن‌ها بر مشارکت محیط‌زیستی است. روش انجام پژوهش، پیمایش بوده و برای گردآوری داده‌ها از روش پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش را همه اعضای سمن‌های محیط‌زیستی شهر تهران تشکیل داده‌اند. حجم نمونه ۳۷۶ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی نسبی انتخاب شد و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که سرمایه فرهنگی و مشارکت بیشتر پاسخ‌گویان در «حد متوسط و بیشتر» است و با افزایش سرمایه فرهنگی و هریک از ابعاد آن به گونه‌ای جداگانه، مشارکت افزایش یافته و اعضای برخوردار از سرمایه فرهنگی توانستند با به‌کارگیری سازوکارهای خلاقانه در موارد زیر نقش داشته باشند: ایجاد انگیزه برای مشارکت مردم و سرمایه‌گذاران، اجرای برنامه‌های نمادین با هدف ترویج، انتقال دانش و آموزش محیط‌زیستی، تسهیل‌گری، مطالبه‌گری، توان‌افزایی، افزایش تعامل با جامعه، تأثیرگذاری بر دولت و جوامع محلی، و... به این ترتیب، می‌توان نتیجه گرفت که سمن‌های محیط‌زیستی می‌توانند در ایجاد زمینه‌های پایداری در بین مردم نقش داشته و مروجان خوبی برای بر ساخت مسائل محیط‌زیستی در سطح جامعه باشند.

کلیدواژه‌ها: سمن‌های محیط‌زیستی، سرمایه فرهنگی، مشارکت، مؤلفه‌های محیط‌زیستی، تهران

۱. دانشیار جامعه‌شناسی محیط‌زیست، گروه علوم اجتماعی، توسعه و مردم‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران
(نویسنده مسئول)

salehi@umz.ac.ir ✉

۲. دانش‌آموخته دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
Shateri17@gmail.com ✉

۱. مقدمه

مشارکت نه تنها یک گزینه مهم برای تحقق مسئولیت اجتماعی فرد در برابر محیط‌زیست است، بلکه روش مهمی برای حفاظت از محیط‌زیست به‌شمار می‌آید و «به جنبه مرکزی تصمیم‌گیری‌های محیط‌زیست، از جمله تصمیمات مختلف دولت‌ها برای رسیدگی به تغییرات آب و هوایی تبدیل شده است» (آکربوم و کریگ، ۲۰۲۲، ۲۳۲). افزون بر این، مشارکت، یکی از الزامات زندگی شهری و از پیش‌نیازهای توسعه پایدار و از جمله مؤلفه‌های نوسازی و مدرن شدن جوامع است که موجب مشروع شدن تصمیم‌ها، برنامه‌ها، و پشتیبانی از اجرای آن‌ها می‌شود و زمانی تحقق می‌یابد که شهروندان با احساس مسئولیت به‌عنوان یک شهروند مسئولیت‌پذیر و مشارکت‌پذیر، نقش ایفا کنند (علمی، ۱۴۰۰، ۸۴ و ۶۸). با ورود مفهوم مشارکت به حوزه علوم اجتماعی از نیمه دوم قرن بیستم، تأثیرگذاری شهروندان بر اداره امور شهری مورد توجه قرار گرفت؛ زیرا، «مشارکت عمومی اجازه می‌دهد تا صداهای گوناگون شنیده شود، تضمین می‌کند که تصمیم‌گیرندگان با در نظر گرفتن همه جنبه‌های یک مشکل، تصمیمات نهایی خود را بهبود بخشیده و مشروعیت و پذیرش عمومی از تصمیم نهایی را نیز افزایش دهند» (آکربوم و کریگ، ۲۰۲۲، ۲۳۳). در این میان، ارکان اصلی جلب مشارکت در حفظ محیط‌زیست عبارت‌اند از: آگاهی، احساس مسئولیت، انگیزه، آموزش، و تقسیم کار. اگر این ارکان به شیوه‌ای مطلوب در فرهنگ عمومی جامعه قرار گیرد، مشارکت مردم در حفظ محیط‌زیست نیز ممکن خواهد شد (مهدوی و وزیری، ۱۳۸۹). ایجاد چنین تغییری و رسیدن به سطح مطلوب توسعه پایدار، مستلزم حضور همه گروه‌های اجتماعی است. از جمله منسجم‌ترین گروه‌ها، NGOها یا سازمان‌های غیردولتی یا به‌گونه‌ای دقیق‌تر، سازمان‌های مردم‌نهاد هستند که به‌اختصار به آن‌ها «سمن» گفته می‌شود. افزون بر این، ایجاد زمینه‌های علاقه‌مندی به محیط‌زیست و حفاظت از آن در بین گروه‌های مختلف شهروندان و گسترش فرهنگ محیط‌زیستی، در بسیاری از جوامع از طریق NGOهای محیط‌زیستی انجام می‌شود. NGOها، «سازمان‌های غیردولتی هستند و هدف اصلی‌شان خدمات

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۱۳۸

دوره ۱۶، شماره ۱
بهار ۱۴۰۲
پیاپی ۶۱

عمومی است» (ساندهو و آرورا^۱، ۲۰۱۲، ۹۴). افراد در جامعه مدنی، پیرامون ایده‌های مشترک، نیازها، یا انگیزه‌ها برای افزایش منافع همگانی، متحد شده و به گونه‌ای داوطلبانه مشارکت می‌کنند (یازجی و دوه^۲، ۲۰۰۹، ۴)، اهمیت حفاظت از محیط‌زیست به اندازه‌ای است که برپایه فصل ۲۷ برنامه دستورکار ۲۱، حفاظت از محیط‌زیست و توسعه در دستورکار سازمان‌های غیردولتی قرار گرفته است. افزون بر این، «در سال ۲۰۰۲ در اجلاس جهانی توسعه پایدار در ژوهانسبورگ سازمان‌های غیردولتی به مرکز ایجاد همکاری برای توسعه پایدار تبدیل شدند. شواهد نشان می‌دهند که NGOها به شیوه‌های گوناگونی بر تصمیم‌های دولتی برای گسترش سیاست‌های داخلی در حوزه حفاظت از منابع طبیعی، مذاکرات بین‌المللی، و تفکر عمومی درباره مشکلات زیست‌محیطی تأثیر گذاشته‌اند» (بتسیل و کورل^۳، ۱۳۹۶، ۱۴).

به‌طورکلی، امروزه، نقش این سازمان‌ها در تقویت و تأثیرگذاری بر جوامع محلی، تقویت حس جمع‌گرایی و مشارکت عمومی، و کاهش انگیزه‌های فردگرایانه در کلان‌شهرهایی چون تهران، اهمیت فراوانی دارد. براین اساس، پژوهش حاضر در پی بررسی این پرسش است که «چه عامل یا عواملی باعث تفاوت در مشارکت کنشگران محیط‌زیست در سمن‌ها می‌شود؟» جامعه‌شناسان محیط‌زیست، پاسخ‌های متفاوتی برای این نوع پرسش‌ها ارائه می‌دهند که از جمله آن‌ها، استفاده از تبیین‌های نظری برپایه مفهوم سرمایه است. در واقع، بحث سرمایه و انواع آن، از جمله سرمایه فرهنگی، توجه پژوهشگران عرصه مطالعات اجتماعی محیط‌زیست را (برای تعریف این موضوع و پاسخ به پرسش یادشده) به خود جلب کرده است. این‌گونه به‌نظر می‌رسد که با استفاده از نظریه سرمایه فرهنگی می‌توان مشارکت اعضای سمن‌ها را تبیین کرد.

با توجه به موارد یادشده، اهمیت مشارکت سمن‌ها در حفاظت از محیط‌زیست و کمک به حل احتمالی مسائل محیط‌زیستی روشن می‌شود؛ زیرا، «مشکلات محیط‌زیست همواره مشکلات اجتماعی نیز هستند، چون رابطه بین انسان‌ها و محیط‌زیست‌شان را دربر

1. Sandhu & Arora
2. Yaziji & Doh
3. Betsill & Corell

می‌گیرند» (ساتن^۱، ۱۳۹۳، ۵۴)؛ بنابراین، به‌منظور حل مسائلی مانند تغییرات آب و هوا، غذا، آب، و انرژی که برآمده از رفتارهای غیرمسئولانه انسان‌ها و یکی از نتایج پیشرفت دنیای صنعتی و گسترش شهرنشینی بوده و سبب ایجاد اثرات نامطلوب اجتماعی می‌شوند (اورری^۲، ۱۴۰۱، ۱۴-۱۵) باید به نقش سمن‌ها توجه داشت. گذر این مسائل از مرزهای ملی و درگیری روزافزون همه جوامع با مسائل ناشی از این تغییرات و تهدید آن‌ها و همچنین، ردپای انسان‌ها در ایجاد این مشکلات، سبب جلب افکار عمومی در سطح جهان شده و پیش‌بینی می‌شود که با ادامه این روند، و در صورت عدم کاهش کربن از سوی سیستم‌هایی که تولید کربن آن‌ها بالاست، میزان گازهای گلخانه‌ای موجود، سه برابر خواهد شد. بدین ترتیب، ملاحظه می‌شود که این سطح بالای تولید کربن، ناشی از عوامل انسانی «غیرطبیعی» است» (اورری، ۱۴۰۱، ۱۳). این وضعیت، جامعه انسانی را با چالش‌های بی‌شماری روبه‌رو کرده است؛ به‌عنوان نمونه، برخی صاحب‌نظران بر این نظرند که «چالش حاضر، عبارت از ایجاد یک تغییر اجتماعی-فنی به‌سوی جامعه‌ای با مصرف انرژی اندک و مبتنی بر انرژی‌های جایگزین و الگوهای پایدار مصرف است». چنین کاری، بدون ایجاد زمینه‌های تغییر در رفتار، دور از ذهن به‌نظر می‌رسد؛ زیرا، «مطالعاتی که از دهه ۱۹۷۰ انجام شد، نشان داده‌اند که اگرچه فناوری‌های جدید ممکن است بازده انرژی را افزایش دهند، ولی کاهش واقعی مصرف انرژی، به تفاوت‌های گاه‌ناچیز در عملکردهایی بستگی دارد که از ریشه فرهنگی برخوردارند» (گروس و مائوتز^۳، ۱۳۹۶، ۹-۱۰). مقصود از «فرهنگ؛ ارزش‌ها، مراسم، و روش‌های زندگی مختص به گروهی معین و یکی از متمایزترین خصوصیات روابط اجتماعی بشری است» (گیدنز، ۱۳۸۶، ۹۹۱)؛ بنابراین، در بررسی ارتباط بین انسان و محیط‌زیست، فرهنگ، نمود پیدا کرده و بسترسازی برای نهادینه کردن آن در سطوح گوناگون محلی و ملی اولویت می‌یابد. فرهنگ محیط‌زیستی در جامعه، زمانی تجلی می‌یابد که همه مردم به محیط‌زیست به‌عنوان یک پدیده باارزش و حیاتی بنگرند. با دگرگونی در فرهنگ، افراد می‌توانند خود را با چالش‌های محیط‌زیستی و تلاش برای پایداری، انطباق دهند.

1. Sutton
2. Urry
3. Gross & Mautz

تهران، کلان‌شهری با مسائل محیط‌زیستی پرشمار است و فرایندهای اجرایی در مدیریت مسائل محیط‌زیستی این شهر، به دلیل توسعه شهری روزافزون و مشکلات محیط‌زیستی ناشی از آن، از قبیل افزایش پسماند، آلودگی، و... به‌کندی انجام می‌شود. ادامه این روند با توجه به ضعف سازمان‌های دولتی، توسعه پایدار این شهر را با مخاطره روبه‌رو خواهد کرد. یکی از راهبردهای مهم برای مدیریت شهری حفاظت از محیط‌زیست و توسعه پایدار، گسترش مشارکت اجتماعی، اتخاذ رهیافت مشارکتی و استفاده از ظرفیت سمن‌های محیط‌زیستی است. به دلیل اهمیت و نقشی که سمن‌ها می‌توانند در بهبود محیط‌زیست و خلق فرصت‌هایی برای مشارکت مردم در کلان‌شهری همچون تهران داشته باشند، در پژوهش حاضر از مفهوم سرمایه فرهنگی استفاده شده است. به این ترتیب، این پژوهش در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است: ۱) میزان مشارکت اعضای سمن‌های محیط‌زیستی چقدر است؟ ۲) میزان سرمایه فرهنگی اعضا چقدر است؟ ۳) آیا بین ابعاد سرمایه فرهنگی (ذهنی، عینی و نهادی) و میزان مشارکت اعضا در فعالیت‌های محیط‌زیستی، همبستگی وجود دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

سمائی صحنه‌سرائی، خستو، و مقیمی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تحلیل الگوی کنش فعالان زن در احزاب و سمن‌ها طی دهه‌های هفتاد و هشتاد شمسی» دریافته‌اند که سازمان‌های مردم‌نهاد نسبت به احزاب از وضعیت بهتری برای حضور، فعالیت، و ایفای نقش مشارکت‌جویانه زنان برخوردار بوده‌اند.

نتایج پژوهش نیکخواه، ظهیری‌نیا، کمالی، و اعلم (۱۳۹۹) در «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در مدیریت مصرف آب در شهرستان میناب» نشان می‌دهد که متغیرهای تأثیرگذار و تبیین‌کننده مشارکت زنان روستایی عبارت‌اند از: حمایت سازمانی، ارزش‌ها و هنجارهای سنتی، و میزان درآمد. همچنین، حمایت سازمان‌هایی مانند شورا، دهیاری، و... تأثیر مثبتی بر مشارکت زنان دارد.

علیزاده اقدم، بنی‌فاطمه، عباس‌زاده، و سلطانی بهرام (۱۳۹۶) در پژوهش خود با عنوان «نقش سرمایه فرهنگی در تحقق شهروندی بوم‌شناختی» دریافته‌اند که بین سرمایه فرهنگی

و ابعاد آن (غیر از بُعد نهادی) با شهروندی بوم‌شناختی، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد و هرچه میزان آگاهی از مسائل فرهنگی بیشتر باشد، نگرش مسئولانه‌تری به محیط‌زیست وجود خواهد داشت. همچنین، تغییر رفتارهای شهروندان، به میزان برخورداری آن‌ها از سرمایه فرهنگی بستگی دارد.

نتایج پژوهش احمدیان و حقیقتیان (۱۳۹۵)، با عنوان «تحلیل جامعه‌شناختی نقش عوامل فرهنگی در رفتارهای زیست‌محیطی شهری»، بیانگر این است که عوامل فرهنگی می‌توانند پیش‌بینی‌کننده سیاست‌های ترویج رفتارهای محیط‌زیستی مسئولانه باشند. یافته‌های پژوهش مختاری (۱۳۹۵)، در «بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی خانواده‌ها با رفتار زیست‌محیطی آنان» حاکی از وجود رابطه معنادار بین سرمایه فرهنگی خانواده‌ها با رفتار محیط‌زیستی است. همچنین، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بُعد ذهنی، بیشترین تأثیر مستقیم را بر تبیین تغییرات متغیر وابسته دارد.

نتایج پیمایش عباس‌زاده، میرزائی، و علیاری (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر سرمایه فرهنگی و اجتماعی بر مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی» نشان می‌دهد که بین میزان مشارکت در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی و سرمایه فرهنگی، رابطه معنادار مثبتی وجود دارد و ابعاد ذهنی و عینی سرمایه فرهنگی، توان پیش‌بینی میزان مشارکت را داشته‌اند.

یافته‌های نوابخش و ثابتی (۱۳۹۴)، در «طراحی و ارائه الگو جهت سنجش تأثیر سرمایه فرهنگی بر ابعاد توسعه پایدار شهری؛ با تأکید بر انرژی‌های پاک» حکایت از تأثیر مستقیم و معنادار سرمایه فرهنگی بر ابعاد توسعه پایدار دارد.

یزدخواستی، حاجیلو، و علیزاده‌اقدم (۱۳۹۲) در «بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی بوم‌شناختی با ردپای بوم‌شناختی»، دریافته‌اند که پایین بودن میزان سرمایه فرهنگی بر بالا بودن ردپای بوم‌شناختی تأثیرگذار است و افزایش سرمایه فرهنگی از راه‌هایی مانند آموزش‌های عمومی، می‌تواند بر تغییر رفتار تأثیرگذار باشد.

همچنین، نتایج پیمایش صالحی و امامقلی (۱۳۹۱) در «سرمایه فرهنگی و نگرش و رفتارهای زیست‌محیطی» و واقفی و حقیقتیان (۱۳۹۴)، در «نقش سرمایه فرهنگی در

رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی» نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی، بیشترین تأثیر را بر رفتارهای محیط‌زیستی دارد و پیش‌بینی‌کننده‌ترین متغیر برای رفتارهای محیط‌زیستی است. در پژوهش‌های انجام‌شده توسط پژوهشگران خارجی نیز ارتباط بین سرمایه فرهنگی و مشارکت سمن‌های محیط‌زیستی، همچنان برجسته است؛ به‌عنوان مثال، آکربوم و کریگ (۲۰۲۲)، در «چگونه قانون مشارکت عمومی، تصمیم‌گیری‌های محیط‌زیستی را سازمان‌دهی می‌کند: رویکرد مقایسه‌ای به قانون» دریافته‌اند که قوانین محیط‌زیست ایالات متحده اغلب اجازه همکاری در تصمیم‌گیری‌های محیط‌زیستی را می‌دهد، اگرچه یک قانون جدید در هلند ممکن است شکل‌های خلاقانه‌تر مشارکت عمومی را تشویق کند.

چن^۱ (۲۰۲۰)، در پژوهشی کیفی با عنوان «شکل‌دهی هویت: تجارب اجتماع داوطلبانه افراد مسن در شانگهای» با افرادی مصاحبه کرده است که در خلال فعالیت داوطلبانه، هویت‌های جدیدی را شکل داده و هویت حرفه‌ای و حزبی خود را نیز حفظ کرده و تداوم بخشیده‌اند. فعالیت داوطلبانه؛ هویت نقشی و هویت اجتماعی را نیز تقویت کرده است.

نتایج پژوهش کاویتها^۲ (۲۰۱۷)، در «نقش سازمان‌های غیردولتی در افزایش توانمندی جامعه برای توسعه پایدار» نشان داده است که سمن‌ها با افزایش ظرفیت‌های جامعه، مانند مهارت‌ها، توانایی‌ها، دانش و دارایی‌ها، و ایجاد انگیزه، جامعه را تشویق به مشارکت برای بهبود کیفیت زندگی می‌کنند و همانند یک ظرفیت‌ساز به جامعه برای توانمندسازی فردی و اجتماعی کمک می‌کنند.

مطالعه باتیچارجی^۳ (۲۰۱۳)، در «سازمان‌های غیردولتی و حفاظت از محیط‌زیست در آسام» نشان می‌دهد که سمن‌ها، نقش مهمی در حفاظت از تنوع زیستی، کاهش آلودگی محیط‌زیست و بهبود معیشت پایدار افرادی دارند که در مجاورت طبیعت زندگی می‌کنند و مداخلات آن‌ها ابتدا، دربردارنده آموزش و ایجاد انگیزه برای محافظت و خودداری از تخریب و در ادامه، مداخله در سیاست‌گذاری‌های دولت به منظور حفاظت از

1. Chen
2. Kavitha
3. Bhattacharjee

محیط‌زیست و سرانجام، برپایی تظاهرات و انتقاد از سهل‌انگاری مقامات دولتی در حفظ یا تخریب محیط‌زیست توسط آن‌ها بود.

امپوفیو^۱ (۲۰۱۲)، در پژوهشی با عنوان «کمیایی فرهنگ در توسعه پایدار: تأثیر دستورکار سازمان‌های غیردولتی بر پایداری فرهنگی در زیمبابوه» با این استدلال که فرهنگ و سرمایه فرهنگی، مؤلفه‌های مهمی در توسعه به‌شمار می‌آیند، نتیجه‌گیری کرده‌اند که برنامه‌های توسعه تجویزی سمن‌ها به پایداری فرهنگی و توسعه پایدار آسیب می‌رساند و ضروری است که سمن‌ها، سرمایه‌های فرهنگی جوامع دریافت‌کننده را در طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه، همگام کنند.

واداون^۲ (۲۰۱۱)، در پژوهش خود با عنوان «نقش سازمان‌های غیردولتی در حفظ و توسعه محیط‌زیست»، دریافته است که سازمان‌های غیردولتی، ناظر بر مسائل محیط‌زیست و عامل ایجاد همگرایی جمعی، مشارکت سازمان‌یافته، و هماهنگی بین‌بخشی برای حفاظت از محیط‌زیست و تحقق توسعه پایدار هستند.

کاکرین^۳ (۲۰۰۶)، در «بررسی سرمایه فرهنگی و اهمیت آن در توسعه پایدار»، سرمایه فرهنگی را با مؤلفه‌هایی توصیف می‌کند که جوامع از طریق آن‌ها توانایی سازگاری با محیط‌زیست را پیدا کرده‌اند.

بررسی پیشینه نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده با تأکید بر متغیرهای زمینه‌ای، پایگاه اقتصادی-اجتماعی، یا بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر نگرش و رفتار محیط‌زیستی انجام شده‌اند. همچنین، پژوهش‌های مربوط به سرمایه فرهنگی، بیشتر در حوزه آموزش و در ارتباط با موفقیت‌های تحصیلی یا با تمرکز بر افراد، خانواده‌ها، و شهروندان یا نقش سرمایه فرهنگی بر رفتار یا نگرش انجام شده‌اند و گروه‌ها و سمن‌ها، کمتر مورد توجه پژوهشگران بوده‌اند؛ درحالی‌که استفاده از ظرفیت و توانمندی سمن‌های محیط‌زیستی برای تحقق توسعه پایدار، ضروری به‌نظر می‌رسد و نیازمند آگاهی از میزان سرمایه فرهنگی در بین این گروه‌ها است. براین اساس، پژوهش حاضر با به‌کارگیری

1. Mpofu
2. Vadaon
3. Cochrane

رویکرد جامعه‌شناختی، در پی بررسی چگونگی اثرگذاری سازوکارهای سرمایه فرهنگی بر مشارکت اعضای سمن‌ها می‌باشد.

۳. چارچوب نظری

در این مقاله، برای تبیین مسئله بنیادین پژوهش از برخی نظریه‌های مشارکت و مفهوم نظری سرمایه فرهنگی استفاده شده است. مفهوم مشارکت، به دلیل کلیدی بودن آن در زندگی اجتماعی، با مهم‌ترین مفاهیم جامعه‌شناختی مرتبط است. به نظر بیرو^۱ (۱۳۷۵)، مشارکت، به معنای شرکت کردن در گروه و همکاری داشتن با آن است. از دیدگاه آلموند و پاول^۲، فعالیت‌های مشارکت‌جویانه، فعالیت‌هایی هستند که شهروند معمولی می‌کوشد از طریق آن‌ها بر سیاست‌گذاری، اعمال نفوذ کند. وی درباره اثرات پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر مشارکت تأکید می‌کند که احتمال اینکه شهروندان تحصیل کرده، ثروتمند، و بهره‌مند از مهارت‌های حرفه‌ای، دارای ایستاره‌های مشارکت‌جویانه باشند، بیشتر است. گالت^۳، مشارکت اجتماعی را بر خورد غیرابزاری دولت با مردم می‌داند که افراد و گروه‌ها از طریق آن به عرصه کلان تصمیم‌گیری دسترسی پیدا می‌کنند. آرنت، مشارکت را نیازمند انجام گفت‌وگوی عمومی و شکل‌گیری هویت جمعی در فضاها می‌داند. فریر^۴ بزرگ‌ترین سنجه توسعه را اصل مشارکت فعال می‌داند. اکسلرد^۵ بر ویژگی‌های داوطلبانه، انتخابی، و غیرانتفاعی بودن مشارکت تأکید می‌کند و می‌گوید، انجمن‌های داوطلبانه، مهم‌ترین عرصه شکل‌گیری و ساماندهی فعالیت‌های مشارکتی در جامعه به‌شمار می‌آیند و نوعی بسترسازی مناسب را برای مشارکت اجتماعی فراهم می‌کنند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶، ۱۶). او مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر تفاوت در میزان مشارکت اجتماعی بین گروه‌ها را تفاوت در میزان تحصیلات، شغل، و درآمد خانواده بیان می‌کند (اکسلرد، ۱۹۵۶، ۱۹-۱۸). با در نظر گرفتن نظریه‌های مشارکت، دو دیدگاه در این باره وجود دارد: دیدگاهی که به‌عنوان ابزاری برای توسعه اجتماعی نقش ایفا

1. Biro
2. Almond & Pawel
3. Goulet
4. Freire
5. Axelord

می‌کنند و بر ارزش ابزاری آن تأکید دارند و دیدگاه‌هایی که مشارکت را به‌عنوان یکی از اهداف توسعه مطرح می‌کنند. دیدگاه دوم دارای اصالت عمل اجتماعی است و برخی آن را هم هدف و هم ابزار توسعه می‌دانند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶، ۶۰-۱۶).

سرمایه فرهنگی، اصطلاحی جامعه‌شناختی است که نخستین بار توسط بوردیو مطرح شده است. به‌نظر بوردیو، سرمایه فرهنگی به‌معنای آشنایی با گداهای فرهنگی غالب در یک جامعه و یک منبع، معادل منابع اقتصادی و شبکه‌های اجتماعی است که می‌تواند به سرمایه اقتصادی و اجتماعی تبدیل شود (جی‌گر و مولگارد^۱، ۲۰۱۷، ۱۳۲) و نوعی رابطه درون‌سازواری از تعاملات است (دربردارنده دانش فرهنگی انباشته) که منتهی به قدرت و منزلت می‌شود. به‌نظر بوردیو، جایگاه افراد و گروه‌ها در فضای اجتماعی برپایه میزان سرمایه فرهنگی و اقتصادی آن‌ها و ترکیب این دو سرمایه و مدت‌زمان تصاحب آن‌ها مشخص می‌شود. در جوامع جدید، سرمایه فرهنگی، یکی از مهم‌ترین شاخص‌های احترام و قدرت و ثروت طبقات ممتاز است (فیروزجائیان، شارع‌پور، و فرزام، ۱۳۹۵، ۶۰). بوردیو سلیقه را به‌عنوان یکی از شاخص‌های سرمایه فرهنگی جامعه مطرح می‌کند؛ افراد طبقات اجتماعی بالاتر، توانایی این را دارند که سلیقه‌هایشان را موردپسند همگان بسازند یا با سلیق افراد طبقات پایین، مخالفت کنند (ذکایی و فرزانه، ۱۳۸۷). به‌نظر بوردیو، همه افراد بشر، کنشگر هستند؛ چه افرادی که آگاهانه عملی را انجام می‌دهند و چه آن‌ها که ناخودآگاه، پذیرای سلطه‌اند؛ و کنش، عملی است که در یک میدان رخ می‌دهد و هر میدان، عرصه‌ای است که در آن نیروهای بالقوه و بالفعل با یکدیگر وارد تبادل می‌شوند و سازمان و جامعه، نمونه‌هایی از این میدان‌ها به‌شمار می‌آیند (قرونه، ۱۳۸۹، ۴۱). ساختارهای ذهنی هر فرد و موقعیتی که با عنوان میدان در جامعه اشغال می‌کند، بستگی به میزان بهره‌مندی او از سرمایه دارد. این سرمایه است که به افراد اجازه می‌دهد تا بر سرنوشت خود و دیگران نظارت داشته باشند (ریتزر، ۱۳۹۳، ۷۲۴).

ابعاد سرمایه فرهنگی بوردیو می‌تواند به سه شکل تجلی یابد: (۱) سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته یا ذهنی که می‌تواند با سرمایه‌گذاری زمان به‌شکل یادگیری، افزایش یابد و با

شخصیت فرد همراه شده و به بخشی از رفتار او تبدیل شود؛ ۲) سرمایه فرهنگی عینیت یافته یا عینی که در اشیای مادی ای چون ابزارها، کتاب، عتیقه، و... تجسم می یابد و از ویژگی های آشکار آن، قابل انتقال بودن است؛ ۳) سرمایه فرهنگی نهادی که در آن دانش و مهارت کنشگران با آزمون تأیید و با مدرک تحصیلی نهادینه می شود و برای دارنده آن پایگاه اجتماعی ایجاد می کند (بورديو، ۱۹۸۶).

با توجه به آنچه مطرح شد، می توان گفت که سرمایه فرهنگی با آگاهی بخشی به شهروندان می تواند عاملی برای ایجاد کنش های مسئولانه و متعهدانه انسان ها (اعضای سمن ها) در برابر محیط زیست باشد. سرمایه فرهنگی به شیوه های فرهنگی خاصی که در روند آموزش های رسمی و خانوادگی (آموزش محیط زیستی) در افراد تثبیت می شود، اشاره دارد و نیز ظرفیت شناخت افراد در کاربرد لوازم فرهنگی را دربر می گیرد (صالحی و امامقلی، ۱۳۹۱).

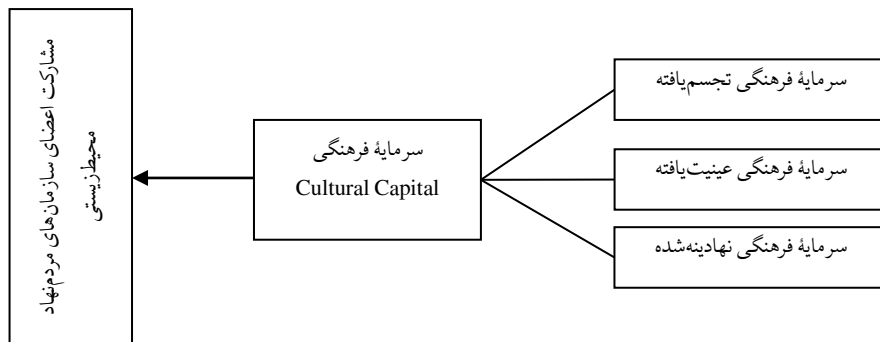
بورديو، سرمایه فرهنگی را بر کنش (مشارکت افراد در سمن های محیط زیستی) تأثیرگذار می داند. از یک سو، تشکل های مشارکتی با جلب همکاری افراد، زمینه پیوند هرچه بیشتر آن ها با جامعه را فراهم می کنند و مشارکت فرد در امور اجتماعی را افزایش می دهند و از سوی دیگر، با بسط شبکه های اجتماعی و تقویت همبستگی، به گسترش مشارکت داوطلبانه افراد کمک می کنند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶، ۱۶). درباره سرمایه فرهنگی ذهنی و مشارکت می توان گفت، برخورداری از این سرمایه در حوزه محیط زیست به معنای توانایی و مهارت افراد در انجام فعالیت های اجتماعی و مشارکت جویانه است. این سرمایه، با رفتار شخصی که در آن تجسم می یابد، ارتباط نزدیکی دارد؛ در مورد ارتباط بین سرمایه عینی و رفتارهای مشارکت جویانه نیز می توان به شرکت اعضای سمن ها در جشنواره های فیلم سبز و تماشای فیلم هایی در حوزه مخاطرات محیط زیستی و اثرات آن ها و مطالعه و رسم نقاشی هایی که مخاطرات را ملموس جلوه می دهند، اشاره کرد. افزون بر این، افزایش سرمایه عینی، مشوقی برای ایجاد و تداوم فعالیت مسئولانه محیط زیستی است؛ زیرا، اثر آموزشی این سرمایه، سبب گسترش میدان دید انسان و تعمق و تفکر درباره ارزش محیط زیست، منابع طبیعی، و نگهداشت آن ها برای نسل های بعدی خواهد شد و در نتیجه

برخورداری از این سرمایه، کنشگری در سمن‌ها افزایش خواهد یافت. افزون بر این، بر پایه یافته‌های پژوهش اکسلرد، میزان مشارکت در افراد با تحصیلات بالا (برخوردار از سرمایه فرهنگی نهادی) دو برابر افراد با تحصیلات پایین است (اکسلرد، ۱۹۵۶، ۱۹-۱۸)؛ بنابراین، می‌توان فرض کرد که سرمایه فرهنگی نهادی، سبب تقویت نگرش محیط‌زیستی شده و با تقویت زمینه کنشگری در سمن‌ها، مشارکت را افزایش می‌دهد.

فرضیه اصلی پژوهش: به نظر می‌رسد، سرمایه فرهنگی بر مشارکت‌های محیط‌زیستی تأثیرگذار است.

شکل ۱. الگوی نظری پژوهش

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۰

به این ترتیب، پژوهش حاضر بر پایه الگوی نظری بالا در پی تبیین این مسئله اساسی است که «سرمایه فرهنگی چه نقشی در مشارکت محیط‌زیستی سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی در تهران دارد؟»

۴. روش

این پژوهش بر پایه هدف، بنیادی و کاربردی و به لحاظ روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی است. ابزار اندازه‌گیری در آن نیز پرسش‌نامه آنلاین بوده است. جامعه آماری پژوهش را همه اعضای سمن‌های محیط‌زیستی شهر تهران تشکیل داده‌اند که براساس آمار رسمی، ۵۶ سمن با تعداد ۱۰۷۹۶ نفر عضو فعال شناسایی شدند. حجم نمونه را تعداد ۳۷۶ نفر از اعضای سمن‌ها تشکیل داده‌اند و نمونه‌های مورد بررسی با استفاده از روش نمونه‌گیری

تصادفی نسبی انتخاب شده‌اند. به‌منظور بررسی روایی و اعتبار سنج‌ها و ابزار پژوهش، از ضریب آلفای کرونباخ، اعتبار صوری، و اعتبار سازه استفاده شده است. همچنین، به‌منظور سنجش اعتبار صوری، تعریف‌های نظری و عملیاتی و نیز پرسش‌نامه، مورد نظرخواهی و تأیید تعدادی از استادان جامعه‌شناسی و اعضای سمن‌ها قرار گرفت.

سرمایه فرهنگی با ۲۲ گویه در سه بُعد تعریف و نظر پاسخ‌گویان بر روی یک طیف پنج‌قسمتی لیکرت ثبت شد. مقدار پایایی مجموع ابعاد با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۵۲ بود.

سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته: به‌لحاظ مفهومی، نوعی ثروت بیرونی است که به بخش جدایی‌ناپذیری از فرد تبدیل شده است و بوردیو آن را سرمایه فرهنگی همراه با تولد می‌نامد که نمی‌توان آن را خرید یا به دیگری منتقل کرد (بوردیو، ۱۹۸۶، ۲۴۴). به‌لحاظ عملیاتی، برای سنجش این مفهوم از ۸ عبارت/پرسش استفاده شده است. حداقل نمره هر فرد از این بخش، ۸، و حداکثر نمره، ۴۰، و مقدار ضریب آلفا برابر با ۰/۷۵۶ بود.

سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته: به‌لحاظ مفهومی، دربردارنده همه اشیاء و کالاهای فرهنگی است و به‌شکل رسانه‌هایی مانند مجله‌ها، نقاشی‌ها، مجسمه‌ها، لغت‌نامه‌ها، و کالاهای فرهنگی جلوه می‌کند و بر دارندگان خویش، تأثیرات آموزشی دارد (بوردیو، ۱۹۸۶، ۲۴۶). به‌لحاظ عملیاتی، برای سنجش این مفهوم از ۶ پرسش استفاده شد. حداکثر نمره از این بخش، ۶، و حداکثر، ۳۰، و مقدار ضریب آلفای این بُعد ۰/۷۵۶ بود.

سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده: به‌لحاظ مفهومی، دربردارنده توانایی و مهارت‌های افراد است و بر تحصیلات و وضعیت خانواده تأکید دارد. این سرمایه، به کمک ضوابط اجتماعی و با به‌دست آوردن عنوان‌هایی مانند مدارک تحصیلی و گواهینامه‌های حرفه‌ای، کسب موقعیت می‌کند و قابل‌واگذاری و انتقال نیست (بوردیو، ۱۹۸۶، ۲۴۶). به‌لحاظ عملیاتی، برای سنجش این مفهوم از ۸ پرسش استفاده شد. حداقل نمره از این بخش، ۸، و حداکثر، ۴۰، و مقدار ضریب آلفای این بُعد، برابر با ۰/۷۱۴ بود.

مشارکت: به‌لحاظ مفهومی به‌معنای سهمی در چیزی داشتن و از آن سود بردن یا در گروهی شرکت جستن و با آن همکاری داشتن است. مشارکت اجتماعی به کنش یا عمل

مشارکتی ای گفته می‌شود که کنشگر آن را با توجه به انتظارات دیگران انجام می‌دهد. مشارکت به‌عنوان یک عمل از نظر فرد دارای دو جنبه است: نخست اینکه چه انگیزه‌هایی فرد را به انجام عمل ترغیب می‌کند؛ دوم اینکه فرد چقدر از عمل مورد مشارکت آگاهی دارد و چه میزان ناآگاهی او در مورد عمل، موجب خودداری او از شرکت در آن می‌شود (بیرو، ۱۳۷۵، ۲۵۷-۲۵۸). به‌لحاظ عملیاتی، برای سنجش این مفهوم از ۱۵ پرسش استفاده شد. حداقل نمره این بخش ۱۵ و حداکثر، ۷۵ و مقدار ضریب آلفا برابر با ۰/۹۵۸ بود.

۵. یافته‌ها

براساس نتایج آمار توصیفی، سن اکثریت اعضا بین ۴۲-۳۲ و میانگین ۴۴ سال گزارش شد. همچنین، اکثریت پاسخ‌گویان (۶۱ درصد)، مرد و ۳۹ درصد زن بودند. افزون بر این، ۶۸ درصد پاسخ‌گویان، متأهل و ۵۴ درصد، شاغل و کارمند گزارش شدند. برپایه یافته‌های پژوهش، ۸۰ درصد نمونه آماری طبقه ذهنی خود را متوسط و بالاتر گزارش کردند. تحصیلات حدود ۹۰ درصد آن‌ها، لیسانس و بالاتر گزارش شد که از این مقدار، حدود ۵۳ درصد، از تحصیلات تکمیلی برخوردار بودند. نتایج به‌دست‌آمده درباره میزان سرمایه فرهنگی نشان داد که سرمایه فرهنگی ۹۲ درصد از پاسخ‌گویان، در حد متوسط و بالاتر است. میانگین (ویژگی گرایش به مرکز) سرمایه فرهنگی پاسخ‌گویان، ۳/۲ از ۵ است که نشان‌دهنده سطح بالاتر از متوسط است. انحراف معیار (ویژگی پراکندگی) این متغیر ۰/۵۸۷ است که نشان‌دهنده تراکم پاسخ‌ها در محدوده میانگین و همسویی پاسخ‌گویان است. درباره ابعاد سرمایه فرهنگی می‌توان گفت که سرمایه فرهنگی ذهنی ۹۵/۲ درصد از پاسخ‌گویان، در حد متوسط و بیشتر است. میانگین سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، ۳/۶ گزارش شده است که نشان‌دهنده سطح بالاتر از متوسط این بُعد است و انحراف معیار این بُعد نیز ۰/۷۲۳ است. برپایه درصد فراوانی تجمعی، سرمایه فرهنگی عینی ۸۶/۷ درصد از پاسخ‌گویان، در حد متوسط و بیشتر گزارش شده است. میانگین، ۳/۲ است که نشان‌دهنده سطح متوسط این بُعد است و انحراف معیار این بُعد نیز ۰/۷۶۵ است. سرمایه فرهنگی نهادی معادل ۷۵/۵ درصد از پاسخ‌گویان، در حد متوسط و بیشتر است و میانگین این بُعد،

۲/۹ است که نشان‌دهنده سطح نزدیک به متوسط آن است. انحراف معیار آن نیز ۰/۷۵۰ است. نمای کلی نمرات ابعاد سرمایه فرهنگی در جدول شماره (۱) ارائه شده است.

جدول ۱. آماره‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای وابسته و مستقل

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	F	چولگی	کشیدگی
سرمایه فرهنگی ذهنی	۳/۶	۰/۷۲۳		-۰/۲۴۰	-۰/۳۶۳
سرمایه فرهنگی عینی	۳/۲	۰/۷۶۵	۳۵/۶۹	۰/۱۴۳	-۰/۱۸۹
سرمایه فرهنگی نهادی	۲/۹	۰/۷۵۰	۷۴/۶۵	-۰/۲۸۳	-۰/۲۴۶
سرمایه فرهنگی (ذهنی، عینی، و نهادی)	۳/۲	۰/۵۸۷	۹۷/۸۶	۰/۰۲۵	۰/۱۳۶
متغیر وابسته: مشارکت محیط‌زیستی	۲/۹	۱/۰۷	۳۲/۲	۰/۰۹۸	-۰/۶۹۹

داده‌های جدول شماره (۱) نشان می‌دهد که سطح نمرات و میانگین سرمایه فرهنگی ذهنی از ابعاد دیگر بیشتر است و درعین حال که میانگین سرمایه ذهنی پاسخ‌گویان بالاتر از متوسط است، اما نسبت پاسخ در میان ابعاد دیگر سرمایه فرهنگی، برابر نیست؛ بنابراین، در حالی که «سرمایه فرهنگی ذهنی»، بالاترین شدت پاسخ‌ها و کمترین پراکندگی از میانگین را به خود اختصاص داده است، «سرمایه فرهنگی نهادی» کمترین اهمیت را در میان پاسخ‌گویان دارد. افزون بر این، سرمایه فرهنگی عینی، بیشترین پراکندگی را در میان ابعاد دیگر دارد. نتایج توصیفی متغیر وابسته نشان داد که ۶۸/۶ درصد از پاسخ‌گویان، مشارکتی در حد متوسط تا خیلی زیاد داشتند. میانگین مشارکت آن‌ها نیز در سطح متوسط بود. مقدار انحراف معیار، نشان‌دهنده ناهمگونی پاسخ‌ها در ارزیابی است.

در بخش آمار استنباطی، فرضیه نخست درباره «رابطه بین سرمایه فرهنگی ذهنی و مشارکت»، نتایج آزمون پیرسون (فاصله اطمینان ۹۹ درصد و سطح معناداری برابر ۰/۰۰۰ = Sig و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱) نشان داد که بین سرمایه فرهنگی ذهنی و مشارکت، همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین، میزان همبستگی ۰/۳۷۰ است که نشان‌دهنده رابطه بین متغیرهاست. در نتیجه، با افزایش سرمایه فرهنگی ذهنی، مشارکت، افزایش خواهد یافت. آزمون پیرسون در سنجش فرضیه دوم مبنی بر «رابطه بین سرمایه فرهنگی عینی و مشارکت»

نشان داد که همبستگی، $0/432$ است که نشان‌دهنده رابطه معنادار بین متغیرهاست و با افزایش سرمایه فرهنگی عینی، مشارکت افزایش خواهد یافت. در فرضیه سوم، مبنی بر رابطه بین «سرمایه فرهنگی نهادی و مشارکت» نتایج آزمون پیرسون با میزان همبستگی $0/270$ نشان‌دهنده رابطه معنادار بین متغیرهاست. به این ترتیب، فرضیه پژوهش، تأیید شد.

جدول ۲. ضریب همبستگی پیرسون رابطه بین سرمایه فرهنگی و مشارکت

متغیر مستقل	متغیر وابسته (مشارکت) مقدار آزمون	سطح معناداری
سرمایه فرهنگی تجسم یافته (ذهنی)	$0/370$	
سرمایه فرهنگی عینیت یافته (عینی)	$0/432$	$0/000$
سرمایه فرهنگی نهادینه شده (نهادی)	$0/270$	
مجموع سرمایه فرهنگی	$0/437$	

با توجه به داده‌های جدول شماره (۲)، فرضیه پژوهش مبنی بر وجود رابطه بین سرمایه فرهنگی و مشارکت، تأیید شد. از میان سه بُعد سرمایه فرهنگی، بُعد سرمایه فرهنگی عینی با $0/432$ ، بیشترین همبستگی را با مشارکت نشان داد.

در الگوی رگرسیونی هم‌زمان، متغیرهای مستقل پژوهش که در سطح فاصله‌ای قرار داشتند، برای تبیین مشارکت به صورت هم‌زمان وارد معادله رگرسیونی شدند. مقدار آماره دوربین واتسن ($2/04$) نشان می‌دهد که باقی مانده‌ها با هم همبستگی ندارند و از هم مستقل هستند. جدول شماره (۳)، الگوی رگرسیونی هم‌زمان متغیرهای مستقل را برای تبیین مشارکت نشان می‌دهد.

جدول ۳. الگوی رگرسیونی متغیرهای مستقل تبیین‌کننده مشارکت محیط‌زیستی

الگو	ضریب همبستگی R	ضریب تعیین (R2)	ضریب تعیین تعدیل شده	مقدار آزمون F	سطح معناداری آزمون F	مقدار ثابت
اینتر	$0/570$	$0/325$	$0/310$	$20/962$	$0/000$	$-1/251$

همان‌گونه که داده‌های جدول شماره (۳) نشان می‌دهد، ضریب همبستگی متغیرهای مورد بررسی برای تبیین مشارکت محیط‌زیستی در الگوی رگرسیونی، برابر با $0/570$ است. این ضریب، شدت رابطه بین متغیر وابسته و مستقل را نشان می‌دهد. نسبتی از واریانس متغیر مشارکت که توسط متغیرهای مستقل پژوهش تبیین شده است، $32/5$ درصد است. به بیان روشن‌تر، متغیرهای مستقل به میزان $32/5$ درصد بر متغیر وابسته تأثیر گذاشته‌اند. جدول ANOVA نیز معنادار بودن رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرها را نشان می‌دهد و سطح معناداری به دست آمده، معنادار بودن آن را در سطح 99 درصد تبیین می‌کند. نسبت F بر این نکته دلالت دارد که الگوی رگرسیونی پژوهش، الگوی مناسبی برای تبیین متغیر وابسته است و متغیرهای مستقل از توانایی تبیین متغیر وابسته برخوردارند. مقدار ثابت یا عرض از مبدأ نشان می‌دهد که اگر تأثیر متغیرهای مستقل کنترل شود، مقدار پایه مشارکت محیط‌زیستی برابر با $B = -1/251$ است. جدول شماره (۴)، نشان‌دهنده ضرایب تأثیر الگوی نهایی رگرسیون است.

جدول ۴. ضرایب تأثیر الگوی نهایی رگرسیون متغیرهای مستقل تبیین‌کننده مشارکت محیط‌زیستی

متغیرها	ضریب بتا (β)	مقدار آزمون t	سطح معناداری	ضریب تولرانس	VIF
مقدار ثابت	-	-۳/۱۱۱	۰/۰۰۲	-	-
سن	۰/۳۵۶	۶/۴۴۷	۰/۰۰۰	۰/۸۴۶	۱/۱۸۲
سابقه عضویت	-۰/۰۰۸	-۰/۱۴۹	۰/۸۸۱	۹۵۲	۱/۰۵۱
درآمد	۰/۰۸۸	۱/۷۲۰	۰/۰۸۷	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴
سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته (ذهنی)	۰/۱۴۷	۲/۱۸۸	۰/۰۳۰	۰/۵۷۴	۱/۷۴۳
سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته (عینی)	۰/۲۱۳	۳/۰۷۴	۰/۰۰۲	۰/۵۴۰	۱/۵۸۳
سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (نهادی)	۰/۲۳۵	۳/۸۲۵	۰/۰۰۰	۰/۶۸۴	۱/۴۶۳
سرمایه فرهنگی	۰/۴۷۸	۹/۳۲۱	۰/۰۰۰	۰/۹۷۷	۱/۰۲۳

بر پایه داده‌های جدول شماره (۴)، اثرات متغیرهای سابقه عضویت و درآمد، معنادار نبودند. اثرات سایر متغیرها، معنادار و بر متغیر وابسته، مؤثر بوده‌اند. مقدار بتا، نشان‌دهنده تأثیرات خالص متغیرهای مستقل بر مشارکت و پیش‌گویی آن است؛ بنابراین، می‌توان گفت که متغیر سن، بیشترین سهم و سرمایه فرهنگی ذهنی، کمترین سهم را (در مقایسه با

متغیرهای دیگر) در پیش‌گویی متغیر وابسته داشته‌اند. مقدار t و سطح معناداری آن، نشان‌دهنده اهمیت نسبی حضور برخی از متغیرها در الگو است. قدر مطلق مقدار t نشان می‌دهد که متغیر موردنظر، تأثیر آماری معناداری بر تبیین تغییرات متغیر وابسته دارد. همچنین، مقدار t ، حاکی از این است که از بین متغیرهای واردشده به الگو، متغیرهای سن و سرمایه فرهنگی (ذهنی، عینی، و نهادی) تأثیر آماری معناداری بر تبیین تغییرات مشارکت دارند. ضریب تولرانس، حاکی از کم بودن میزان هم‌خطی متغیرها است. شاخص تورم واریانس (VIF) کنترل شده و همه در حد قابل قبولی هستند.

گفتنی است، کل ابعاد سرمایه فرهنگی با هم، در معادله رگرسیونی جداگانه‌ای قرار گرفتند و ضریب بتای آن‌ها در مقایسه با متغیرهای دیگر (سن، سابقه، و درآمد) $0/478$ گزارش شد. می‌توان این‌گونه قضاوت کرد که متغیر سرمایه فرهنگی، در مقایسه با متغیرهای دیگر (سن، سابقه عضویت، و درآمد) بیشترین سهم را در پیش‌گویی متغیر وابسته دارد.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش در بخش توصیف نشان داد:

- میزان مشارکت ۶۹ درصد پاسخ‌گویان، در حد متوسط و بالاتر و میانگین نمره‌ها نیز نزدیک به متوسط بوده است. این متغیر با توجه به گویه‌های پرسش‌نامه، این‌گونه تعریف می‌شود: مشارکت محیط‌زیستی، یعنی شرکت در برنامه‌های محیط‌زیستی (برنامه‌های تقویم مثل روز درختکاری، همایش‌ها، و...)، فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و تلاش برای شکل‌گیری و گسترش ارتباطات محیط‌زیستی مانند: تلاش برای جلب نظر سرمایه‌گذاران در بخش‌هایی چون انرژی‌های تجدیدپذیر، و...، تسهیل‌گری، مطالبه‌گری، تشویق دیگران به کنش‌های مسئولانه، عضویت در سمن، و... نتایج به‌دست‌آمده، حاکی از این است که علت بالا بودن مشارکت کنشگران، برخورداری آن‌ها از سرمایه فرهنگی است؛ به‌عنوان نمونه، مواردی مانند علاقه‌مندی و آشنایی اعضا با فعالیت‌های گوناگون علمی، هنری و...، مهارت‌آموزی، مطالعه و دانش‌افزایی، در کنار مدرک تحصیلی که میانگین سرمایه فرهنگی اعضا را ارتقا داده است، از یک‌سو توجه‌گر انگیزه فعالیت اعضا در سمن و از سوی دیگر،

حاکمی از روند افزایشی میزان مشارکت آن‌ها است. افزون بر این، هنگامی که سازمان‌های دولتی نیاز به دریافت مشاوره تخصصی از سمن‌ها دارند، سمن‌هایی قادر به مشارکت در این حوزه هستند که از تخصص لازم برخوردار باشند؛ به عنوان مثال، «تصمیم یک دولت برای تنظیم آلودگی هوا، از جمله گازهای گلخانه‌ای که از سوخت‌های فسیلی ناشی می‌شود را در نظر بگیرد. تصمیم‌گیری برای تنظیم انتشار گازهای گلخانه‌ای در هوا، در بردارنده انواع بسیار متنوعی از دانش است؛ از علم آب و هواشناسی گرفته تا نیازهای انرژی و تحمل هزینه‌ها، سلامت عمومی، مهندسی، جمعیت‌شناسی، و ارزش‌های جامعه تا اقتصاد و ارزیابی‌های اثرات خاص، و...» (آکریوم و کریگ، ۲۰۲۲، ۲۳۳). همه این تخصص‌ها در یک سازمان دولتی وجود ندارند. این دانش می‌تواند از طریق اعضای توانمند سمن‌ها با دانش و مهارت‌های پرشمار در اختیار این سازمان‌ها قرار گیرد. سایر سازوکارهای اثرگذاری میزان سرمایه فرهنگی اعضا بر افزایش تعامل با جامعه و جلب مشارکت و توسعه آن عبارت‌اند از: به‌کارگیری راهبردهای متنوع و خلاقانه برای جذب مشارکت مردمی، استفاده از سازوکارهای ساده، کاربردی، مفید، و نوآورانه برای ایجاد انگیزه و انتقال آموزش‌های محیط‌زیستی از جمله: تعریف مشاغل جایگزین، شناسایی صنایع دستی یک منطقه و احیای فرهنگ بومی، استفاده از هنرهای نمایشی و تجسمی (عکس، فیلم، تئاتر، و نمایش عروسکی) به عنوان ابزاری برای لمس واقعیت، ارتقا و اشاعه دانش محیط‌زیستی در مهدکودک‌ها، مدارس، و موارد مشابه و توان برقراری ارتباط متناسب با جامعه هدف. روشن است که سرمایه فرهنگی عینی به عنوان یک پیش‌بینی‌کننده قوی می‌تواند توان اعضا در تأثیرگذاری بر گروه‌های مختلف سنی را از طریق هنر، تولید محتوا، و... به نمایش بگذارد. تصویرسازی وضعیت موجود و آینده، ادراک و نگرش ملموس‌تری را در مورد مخاطرات ایجاد می‌کند (شاطری، صالحی، محسنی، و شریفی، ۱۴۰۰، ۱۱۱). اندیشه، گفتار، رفتار، و مشارکت محیط‌زیستی اعضا، از سرمایه فرهنگی و میزان برخورداری از آن و تجربه‌های محیط‌زیستی آنها تأثیر پذیرفته و رفتار مشارکت‌جویانه متفاوتی را در پی دارد.

• سرمایه فرهنگی و ابعاد آن در اکثریت پاسخ‌گویان، متوسط و بالاتر از آن است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش فرجی و فعلی (۱۳۸۹) و عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، همسویی

دارد. دستیابی افراد به سه شکل سرمایه فرهنگی، سبب انباشت سرمایه فرهنگی فردی می‌شود (رن و لیو، ۲۰۲۲). نتایج پژوهش حاضر نیز بیانگر همین نکته است. برخورداری از سرمایه نهادی، سبب افزایش سرمایه فرهنگی پاسخ‌گویان شده است؛ زیرا، تحصیلات خانواده از سطح نسبتاً خوبی در پژوهش برخوردار بود. بسترهای جامعه‌پذیری و اجتماعی-خانوادگی همچون تحصیلات پدر، مادر، و خود پاسخگویان نیز تبیین‌کننده این موضوع است؛ چون، بین زمینه‌های اجتماعی و انتخاب فرهنگی با سطح تحصیلی، پیوندهایی وجود دارد. به نظر می‌رسد که میزان سرمایه فرهنگی متأثر از جامعه‌پذیری فرد و مرتبط با آموزش‌های خانواده، نظام آموزشی، متغیرهای جمعیت‌شناختی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی نیز باشد. کسب دانش، ذوق، و دستاوردهای فرهنگی دیگر از طریق این نهادها، افزایش سرمایه فرهنگی را در پی دارد. همچنین، با توجه به میانگین سنی پاسخ‌گویان می‌توان چنین برداشت کرد که آنان، از سطح بالایی از بلوغ فرهنگی و اجتماعی برخوردار بوده‌اند.

• برپایه نتایج آمار توصیفی، بیشتر اعضای سمن‌ها (حدود ۹۰ درصد) از تحصیلات لیسانس و بالاتر برخوردارند. این نکته می‌تواند تبیین‌کننده فعالیت تخصصی اعضا در سمن‌ها باشد. همچنین، سطح دانش کنشگران، برآمده از سرمایه فرهنگی آن‌ها و امتیاز و مشوقی برای تشکیل سمن‌ها است.

افزون بر نتایج توصیفی، نتایج پژوهش در بخش استنباطی نشان داد که:

• سرمایه فرهنگی و عوامل زمینه‌ای، در مجموع ۳۲/۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کرده‌اند. نتایج کنترل گروه‌های سنی بر الگوی رگرسیون نشان داد که در گروه ۵۱ سال و بالاتر، سرمایه فرهنگی، قدرت پیش‌بینی بیشتری بر متغیر وابسته، نسبت به گروه‌های جوان‌تر دارد. نتایج بررسی تفاوت بین گروه‌ها از طریق آزمون آنوا نیز حاکی از تفاوت معنادار میزان مشارکت مسن‌ترها نسبت به جوانان بود؛ بنابراین، اگر سرمایه فرهنگی در بین جوانان تقویت شود، مشارکت آن‌ها افزایش خواهد یافت. نتایج مقاله حاضر، نشان‌دهنده تأیید تجربی فرضیه نسلی است. فرضیه سالمندی، مبتنی بر پایداری کمتر جوان‌ترها به

نهادها و ارزش‌های اجتماعی غالب است. یافته‌های پژوهش ضیاءپور، کیانی‌پور، و نیکبخت (۱۳۹۱)، فرهمند، شکوهی‌فر، و سیارخلج (۱۳۹۳)، واقفی و حقیقتیان (۱۳۹۴)، صالحی (۲۰۱۰) و مختاری ملک‌آبادی، عبداللهی، و صادقی (۱۳۹۳) نیز با این نتایج همسویی دارد.

تحصیلات، رابطه‌ای با مشارکت اعضای سمن‌ها در فعالیت‌های محیط‌زیستی ندارد. این نتیجه با نتایج پژوهش‌های واقفی و حقیقتیان (۱۳۹۴) و قانع‌راد و حسینی (۱۳۸۴)، همسو نبود. درحالی‌که به نظر می‌رسد که باید بین این دو متغیر، ارتباط وجود داشته باشد، اما نتایج پژوهش حاضر، خلاف این انتظار را نشان داد. دلیل این امر، نیازمند بررسی وضعیت آموزش محیط‌زیست در نظام آموزشی ایران است (امام‌قلی، ۱۳۹۷، ۱۴۴). آموزش محیط‌زیست به شکل رسمی، عمر زیادی ندارد. نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه توسط برخی پژوهشگران، از جمله کاویانی و نصر (۱۳۹۷)، بیانگر این است که هرچند آموزش رسمی محیط‌زیست می‌تواند پیامدهای بسیار خوبی برای جامعه داشته باشد، با کمبودها و ضعف‌هایی به‌ویژه در برنامه‌دستی کشور ما روبه‌رو است و ضمن نداشتن انسجام کافی، حجم و کیفیت مطالب نیز ناکافی است. افزون بر این، یکی از چالش‌های موجود در آموزش عالی کشور نیز بی‌توجهی گسترده به آموزش‌های محیط‌زیستی، کمبود منابع علمی و تخصصی، فقدان محتوای آموزشی مناسب برای رشته‌های گوناگون و آموزش‌های متناسب با نیازهای جامعه و بازار کار است (دهزاد رستمی، صالحی‌عمران، و صالحی، ۱۳۹۹، ۲۵).

نتایج آزمون پیرسون، حاکی از فقدان همبستگی بین درآمد و مشارکت بود. نتایج کنترل درآمد بر الگوی رگرسیونی نشان داد که در دو گروه درآمدی ۶/۵-۳/۵ میلیون تومان و ۶/۵ و بالاتر، ضریب بتا حاکی از قدرت پیش‌بینی بیشتر متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. این نتیجه بر پایه نظریه سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته بوردیو، قابل تبیین است. بوردیو بر این نظر است که سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته، بیشتر در کالاها و اشیاء مادی تجسم می‌یابد و به شکل دارایی فرهنگی مطرح می‌شود که در واقع، اثر یا حاصل اجرای فعالیت‌های فرهنگی است. این دارایی‌های فرهنگی می‌توانند به صورت تملک مادی دیده شوند که تنها نیازمند

سرمایه (اقتصادی) است؛ بنابراین، کالاهای فرهنگی را هم به صورت مادی می‌توان تخصیص داد که به سرمایه اقتصادی منجر می‌شود و هم به صورت نمادین که به سرمایه فرهنگی منجر خواهد شد (شارع‌پور و خوشفر، ۱۳۸۱، ۱۳۷). بورديو بر این نظر است که سرمایه اقتصادی می‌تواند برای صاحب خود، سرمایه فرهنگی و اجتماعی ایجاد کند.

نتایج آزمون پیرسون نشان داد که بین سرمایه فرهنگی و مشارکت، همبستگی (۰/۴۳۷) مثبت و معناداری وجود دارد. با افزایش سرمایه فرهنگی، مشارکت اعضا افزایش خواهد یافت. مقدار بتای سرمایه فرهنگی در الگوی رگرسیونی نیز نشان داد که متغیر مستقل به مقدار ۰/۴۷۸ در پیش‌گویی متغیر وابسته نقش دارد. آماره‌ها حاکی از این بود که روابط بین سرمایه فرهنگی و مشارکت، معنادار و جهت آن‌ها، مستقیم است. به نظر بورديو، افزایش سرمایه فرهنگی بر ذائقه‌های فرهنگی افراد تأثیر گذاشته و سبب فعال شدن شبکه‌های اجتماعی و تقویت عضویت‌های فرد خواهد شد. فرد با کسب آگاهی از فرصت‌های موجود در جامعه می‌تواند در موقعیت‌های گوناگون، از جمله در سازمان‌های غیردولتی، فعالیت بیشتری داشته باشد (فرجی و فعلی، ۱۳۸۹). افرادی که دارای سرمایه فرهنگی بیشتری هستند، قادر به انجام کارهای مستقل بوده و می‌توانند خود را از الزامات زندگی روزمره جدا کنند و نوعی گزینش دلخواه در عرصه اجتماعی و فرهنگی، همچون اقدام مستقل در تشکیل سمن‌ها و انجام کار داوطلبانه، داشته باشند. همچنین، بر پایه نظریه بورديو و تأثیرگذاری سرمایه فرهنگی بر کنش متقابل، این سرمایه، هدایت‌گر جریان و نوع مشارکت و تعیین میزان آن در بین اعضای سمن‌ها است.

نتایج آزمون رگرسیون ابعاد سرمایه فرهنگی نیز نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده، بیشترین بتا را برای پیش‌بینی مشارکت دارد. پس از آن، سرمایه فرهنگی عینی از بیشترین بتا برخوردار بود. نتایج آزمون پیرسون در سنجش ابعاد سرمایه فرهنگی نیز حاکی از وجود همبستگی مثبت و معنادار بین این ابعاد با مشارکت بود. همچنین، از میان سه بُعد سرمایه فرهنگی، بُعد عینی، بیشترین همبستگی را با مشارکت محیط‌زیستی دارد. چرایی این نتایج نشان‌دهنده این است که سطوح گوناگون سرمایه فرهنگی، ویژگی‌های متمایزی را در بین اعضا شکل می‌دهد که سبب مشارکت متمایز در بین آن‌ها می‌شود.

سرمایه فرهنگی، زاینده‌گی دارد و خلاقیت می‌آورد و نمود این خلاقیت، در نوع مشارکت اعضا و استفاده از راهبردهای متفاوت در رویارویی با مسائل محیط‌زیستی، بروز می‌یابد. ورود گروه‌های متفاوت به مسائل محیط‌زیستی و ایجاد اتفاق نظر در بین آن‌ها و در سطح ملی، دانشگاهی، و صنعتی کشور، شیوه مشارکتی را می‌طلبد که از عهده اعضای خلاق، نوآفرین، و برخوردار از سرمایه فرهنگی بالا برمی‌آید تا با مشروعیت‌بخشی در سه سطح پیش‌گفته، زمینه‌های ورود و هم‌اندیشی (شاطری و همکاران، ۱۴۰۰، ۱۱۶) را فراهم کنند (سازوکار سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته در جلب مشارکت).

اعضای سمن‌ها با مالکیت سرمایه ذهنی و عینی، ضمن فعالیت در فضای مجازی و انتشار کتاب، پوستر، و اخبار محیط‌زیستی و خلق آثار فرهنگی مرتبط، در نمایشگاه‌های محیط‌زیستی نیز شرکت کرده و ضمن تعامل با تشکل‌های دیگر، با آن‌ها گفت‌وگو و تبادل نظر می‌کنند و ارتباطات و جریان آگاهی‌بخشی را به شیوه‌های گوناگونی توسعه می‌دهند؛ زیرا، بر این نظرند که ضعف آگاهی جامعه و تخریب محیط‌زیست، متأثر از شرایط زمان، فرهنگ، وضعیت اقتصادی، حرفه، و بیوگرافی فردی است و ارتقای دانش، در ایجاد مشارکت تعیین‌کننده است. همچنین، آن‌ها گاهی با انتخاب رشته دانشگاهی شان در حوزه محیط‌زیست، سرمایه نهادی خود را افزایش می‌دهند. اعضای سازمان‌های غیردولتی، گنجینه‌ای از دانش و مهارت زیست‌محیطی اندوخته‌اند و در سازماندهی اطلاعات علمی و ارائه آن‌ها به تصمیم‌گیران و مردم، نقش بنیادینی بازی می‌کنند (کیدنز، ۱۳۹۴، ۱۸۲-۱۷۸). آن‌ها به تأثیر اقدام فردی و اثرگذاری جمعی و خودکارآمدی باور دارند (ابعاد سرمایه فرهنگی). کوشش فردی و سازمانی آن‌ها برای تغییر دیدگاه‌های افراد و گروه‌ها، از جمله اقدامات مؤثر بر جهت‌دهی ذهنی و تأثیرگذاری است. آن‌ها بر همین اساس و با تکیه بر ارتباطات، می‌توانند مسائل، افراد، و گروه‌های به‌ظاهر غیرمرتبط را به همدیگر پیوند دهند (به‌عنوان مثال، در حوزه کشاورزی و آب، به‌طور معمول هر سازمانی در پی تأمین منافع سازمانی خود است؛ تا زمانی که کمبود آب به‌عنوان یک مسئله مطرح شود یا بازتاب رسانه‌ای پیدا کند و مطالبه‌گری در سطح جامعه برای حل آن ایجاد شود. سمن‌ها می‌توانند افرادی را که به‌گونه‌ای سازمان‌یافته با هم ارتباطی ندارند، اما برای حل مسئله آب

می‌توانند کنار هم قرار گیرند، را کنار هم جمع کنند و ضمن تعریف مسئله خارج از فرایند سازمانی و ایجاد یک شبکه تعاملی کار گروهی، با در نظر گرفتن منافع تمام گروه‌ها برای حل مشکل، نقش مؤثری ایفا کنند؛ زیرا، یک مسئله با ابعاد گوناگون، جزء وظایف ذاتی تنها یک سازمان نبوده و آن سازمان به تنهایی قادر به حل آن نیست). روشن است که توانایی برقراری این ارتباطات، برآمده از زایش فکری و سرمایه فرهنگی ذهنی است. سمن‌ها با ایجاد بسترهای مشارکت می‌توانند خلأ موجود در تعاملات گروهی را جبران کنند و یکی از پیشنهادها برای آموزش محیط‌زیستی، آموزش کار گروهی در مدارس برای کاهش فردگرایی (مسئله‌ای که در شهرهای بزرگ از جمله تهران، در حال گسترش است) می‌باشد؛ زیرا، مشارکت گروهی، راه خروج از بن‌بست‌های موجود در محیط‌زیست است.

درباره دلیل همبستگی بین سرمایه فرهنگی نهادی و مشارکت و قابلیت بیشتر این سرمایه در پیش‌بینی مشارکت و اثرگذاری بر آن نیز باید گفت که شاید دلیل وجود همبستگی این باشد که کنشگران با سطح علمی و تخصصی بالا، آگاهی متفاوت، و درک عمیق‌تری از چشم‌انداز آینده و استمرار رفتار غیرمسئولانه انسان‌ها در ارتباط با محیط‌زیست و مخاطرات احتمالی و اهمیت حفاظت از محیط‌زیست نسبت به دیگران دارند. همچنین، از قدرت اقناعی بیشتری برای تغییر نگرش‌های فردی درباره محیط‌زیست، کاهش ردپای اکولوژیکی، کاهش رفتارهای منفعلانه، ایجاد تغییر، و برانگیختن کنش‌های مسئولانه برخوردارند و می‌توانند «مروجان خوبی برای بر ساخت مسائل محیط‌زیستی» باشند (هانینگن، ۱۳۹۳، ۱۶۲-۱۶۳). رویکرد دانش‌محور مبتنی بر علوم محیط‌زیست و شناخت علمی تکنها و مسائل محیط‌زیستی، به معنای برخورداری از سرمایه نهادی است. علت دیگر اینکه مشارکت در سمن‌ها، می‌تواند راهی برای برجسته شدن موقعیت اجتماعی اعضا و زمینه‌ساز فرصت‌های شغلی، مالی، و راهیابی به شبکه‌های ارتباطی گسترده‌تر و قدرت باشد.

افزون بر موارد مطرح‌شده، در ابعاد ساختاری نیز از یک سو برخورداری از شبکه‌های روابط و از سوی دیگر، دانش مکملی که در نتیجه فعالیت‌های فرهنگی و دسترسی به ابزارهای فرهنگی ایجاد می‌شود، قابلیت‌های اعضا را در اثرگذاری بر سیاست‌گذاران،

برنامه‌ریزان، و ضعف‌های قانونی نمایان می‌کند. البته باید گفت که این دسترسی‌ها و مدارک تحصیلی و مهارتی کنشگران، سبب انجام کار پژوهشی در سطح چشمگیر در سمن‌ها نشده است و اعضای سمن‌ها بیشتر درگیر کار آموزشی و ترویجی هستند؛ این امر، دلایل گوناگونی دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: باور اعضا به ضرورت آموزش و جامعه‌پذیری محیط‌زیستی به‌ویژه از دوران کودکی، نبود بسترهای پژوهش محیط‌زیستی برای سمن‌ها، و بی‌توجهی سیاست‌گذاران به نتایج کار سمن‌ها، که این موارد، خود، نشان‌دهنده عدم شکل‌گیری جامعه مدنی در ایران است (البته برخی طرح‌های پژوهشی از سوی سازمان ملل و... به سمن‌ها ارائه شده‌اند). کنشگران در پی ایجاد راه‌های نوآورانه‌ای برای توسعه روزافزون مشارکت هستند. موارد مطرح‌شده درباره میزان اثرگذاری سرمایه فرهنگی ذهنی و نهادی بر مشارکت، تأییدکننده نظریه آلموند و پاول و اکسلرد در زمینه مشارکت است. به نظر او، احتمال بیشتری وجود دارد که شهروندان تحصیل‌کرده و بهره‌مند از مهارت‌های حرفه‌ای، دارای ایستارهای مشارکت‌جو یانه باشند. درباره مدارک تحصیلی و حرفه‌ای (سرمایه نهادی) باید گفت که دنیای امروز و آینده، نیازمند دستیابی به مهارت‌هاست؛ مهارت‌های دانشی و حرفه‌ای. به نظر بوردیو، نتایج تحصیلی به سرمایه فرهنگی وابسته است. ارزش مدارک تحصیلی به‌سوی مهارت‌های علمی و عملی پیش می‌رود و نیاز به وجود افراد باصلاحیت و مستعد برای دریافت انواع مدارک تحصیلی و حرفه‌ای، روزبه‌روز بیشتر می‌شود.

باید اذعان داشت که برای افزایش کیفیت زندگی لازم است که فاصله بین وضع موجود و وضع ایده‌آل باید کاهش یابد و این کار، نیازمند درک عمیق و همه‌جانبه جامعه‌ای است که درهم تنیدگی مسائل محیط‌زیستی در آن آشکار است و بسترهای آگاهی در آن، چندان فراهم نشده است و سمن‌ها می‌توانند در ایجاد زمینه‌های آگاهی، پایداری، ارتباطات افقی و عمودی، اعمال نفوذ بر سیاست‌گذاران، تقویت کار گروهی و مشارکت، تعیین‌کننده باشند (سازوکار سرمایه فرهنگی بر مشارکت). موفقیت دولت‌ها در خروج از بحران‌های محیط‌زیستی و اجتماعی ناشی از آن، در سایه مشارکت همه‌جانبه امکان‌پذیر خواهد بود؛ مشارکت یکی از پیش‌زمینه‌های مهم ایجاد دغدغه همگانی و گسترش رویکردهای مبتنی

بر توسعه پایدار است که حضور و موفقیت سمن‌ها، بخشی از این فرایند خواهد بود. گفتنی است، توسعه مهارت‌های محیط‌زیستی در محیط‌های آموزشی، بسترهای افزایش سرمایه فرهنگی را فراهم می‌کند. برخورداری از سرمایه فرهنگی، بخشی ضروری برای موفقیت سمن‌ها، چرخش به سوی رفتارهایی با محوریت محیط‌زیست، و خروج از بحران‌های محیط‌زیستی موجود است. توانایی برقراری تعامل، شناخت فرصت‌ها، و خلق سازوکارهای جذب مشارکت محیط‌زیستی، از جمله سازوکارهای جلب مشارکت با برخورداری از سرمایه فرهنگی است.

اعتماد به سمن‌ها و بسترسازی برای توسعه مشارکت اعضای آن‌ها و گسترش رسمی سمن‌های محیط‌زیستی، تسهیل مشارکت سمن‌ها در توسعه محلی به منظور استفاده از توان بالقوه آن‌ها برای ورود به جوامع محلی، و توانمندسازی و استفاده از ظرفیت‌های محلی در راستای توسعه پایدار محلی، از جمله پیشنهادهای این پژوهش است. پاسخ‌گویان بر این نظر بوده‌اند که یکی از فلسفه‌های وجودی سمن‌ها، شکل دادن به ارتباطاتی است که خروجی آن، رفع موانع و مشکلاتی است که یک سازمان به تنهایی قادر به حل آن نیست. تقویت سرمایه فرهنگی، مشارکت محیط‌زیستی را تسهیل کرده و گسترش خواهد داد.

منابع

- احمدیان، داریوش؛ و حقیقتیان، منصور (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی نقش عوامل فرهنگی بر رفتارهای زیست‌محیطی شهری مورد مطالعه (شهروندان شهر کرمانشاه). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۶(۱۸)، ۵۱-۷۶.
- امام‌قلی، لقمان (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی سبک زندگی محیط‌زیستی (رساله دکتری منتشر نشده جامعه‌شناسی). دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
- اوری، جان (۱۴۰۱). تغییرات آب و هوا و جامعه (مترجم: صادق صالحی). مازندران: دانشگاه مازندران. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۵)
- بتسیل، ام‌میشل؛ و کرل، الیزابت (۱۳۹۶). دیپلماسی سازمان‌های مردم‌نهاد (تأثیر سازمان‌های مردم‌نهاد بر مذاکرات بین‌المللی زیست‌محیطی) (مترجم: سبحان طیبی و رضا عرب‌چادگان). تهران: خرسندی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۸)
- بیرو، آلن (۱۳۷۵). فرهنگ علوم اجتماعی (مترجم: باقر ساروخانی). تهران: کیهان.
- دهزاد رستمی، فوزیه؛ صالحی عمران، ابراهیم؛ و صالحی، صادق (۱۳۹۹). نیازهای آموزش محیط‌زیست دانشجویان کارشناسی رشته‌های مدیریت صنعتی و مهندسی صنایع. آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۹(۲)، ۲۳-۴۲. doi:10.30473/EE.2021.7535
- ذکایی، محمدسعید؛ و فرزانه، حمیده (۱۳۸۷). زنان و فرهنگ بدن: زمینه‌های انتخاب جراحی‌های زیبایی در زنان تهرانی. مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۴(۱۱)، ۴۵-۶۱.
- ریتزر، جورج (۱۳۹۳). نظریه جامعه‌شناسی (مترجم: هوشنگ نایی). تهران: نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۱)
- ساتن، فیلیپ دبلیو (۱۳۹۳). درآمدی بر جامعه‌شناسی محیط‌زیست (ترجمه: صادق صالحی). تهران: سمت. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۸)
- سمانی صحنه‌سرائی، مرضیه؛ خستو، رحیم؛ و مقیمی، سعید (۱۴۰۱). تحلیل الگوی کنش فعالان زن در احزاب و سمن‌ها طی دهه‌های هفتاد و هشتاد شمسی. زن در توسعه و سیاست، ۲۰(۲)، ۲۵۹-۲۸۵. doi: 10.22059/jwdp.2022.336913.1008142
- شارع‌پور، محمود؛ و خوشفر، غلامرضا (۱۳۸۱). رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی: شهر تهران). نامه علوم اجتماعی، ۲۰(۰)، ۱۳۳-۱۴۷.
- شاطری، پروانه؛ صالحی، صادق؛ محسنی، رضاعلی؛ و شریفی، منصور (۱۴۰۰). سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی و شیوه‌های جلب مشارکت اعضا (مطالعه سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی تهران با رویکرد نظریه بنیادی). جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۲(۲)، ۹۱-۱۲۸. doi: 10.22108/jas.2020.122367.1881

صالحی، صادق؛ و امامقلی، لقمان (۱۳۹۱). سرمایه فرهنگی و نگرش و رفتارهای زیست محیطی (مطالعه موردی: استان کردستان). انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۸(۲۸)، ۹۱-۱۲۰.

ضیاءپور، آرش؛ کیانی پور، ندا؛ و نیکبخت، محمدرضا (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی محیط‌زیست و رفتار افراد نسبت به آن در مناطق روستایی و شهری استان کرمانشاه. آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، ۲۱(۲)، ۵۵-۶۷.

عباس‌زاده، محمد؛ میرزائی، حسین؛ و علیاری، لورا (۱۳۹۴). تأثیر سرمایه فرهنگی و اجتماعی بر مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی (نمونه مورد مطالعه شهروندان شهر ارومیه). مطالعات جامعه‌شناختی شهری، ۵(۱۴)، ۷۵-۱۰۲.

علمی، محمود (۱۴۰۰). عوامل اجتماعی مرتبط با مشارکت شهروندان تبریز در روند توسعه پایدار شهر. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۳(۳)، ۶۸-۸۶.

علیزاده اقدم، محمداقبر؛ بنی فاطمه، حسین؛ عباس‌زاده، محمد؛ و سلطانی بهرام، سعید (۱۳۹۶). نقش سرمایه فرهنگی در تحقق شهروندی بوم‌شناختی. مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۹(۲)، ۱۳۳-۱۰۷. doi: 10.22631/isih.2017.1754.2342

غفاری، غلامرضا؛ و نیازی، محسن (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت. تهران: نشر نزدیک.

فرجی، لیلا؛ و فعلی، جواد (۱۳۸۹). بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر میزان مشارکت زنان در سازمان‌های غیردولتی (NGOs). برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۲(۴)، ۱۹۷-۱۶۷.

فرهمنند، مهناز؛ شکوهی فر، کاوه؛ و سیارخلج، حامد (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتارهای زیست‌محیطی شهروندان یزد. مطالعات جامعه‌شناسی شهری (مطالعات شهری)، ۴(۱۰)، ۱۴۱-۱۰۹.

فیروزجانیان، علی اصغر؛ شارع‌پور، محمود؛ و فرزام، نازنین (۱۳۹۵). سرمایه فرهنگی و مدارای اجتماعی (آزمون مدل میمیک). توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، ۱۱(۲)، ۶۴-۳۳.

قانع‌راد، محمدامین؛ و حسینی، فریده (۱۳۸۴). ارزش‌ها، شبکه روابط و مشارکت در سازمان‌های غیردولتی (مطالعه تجربی در بین جوانان تهران). مجله جامعه‌شناسی ایران، ۶(۳)، ۹۷-۱۲۳.

قرونه، حسن (۱۳۸۹). بازتاب سرمایه فرهنگی در آیینة سازمان. تدبیر، ۲۱۷، ۴۳-۳۹.

کوابانی، حسن؛ و نصر، نسرين (۱۳۹۷). عوامل مؤثر بر اثربخشی آموزش محیط‌زیست در ایران؛ سنتز پژوهی یافته‌ها. مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰(۴)، ۱۰۹-۱۴۱.

گروس، ماتیاس؛ و مانوتز، رودیگر (۱۳۹۶). انرژی‌های تجدیدپذیر (رویکردی جامعه‌شناختی) (مترجم: صادق صالحی). مازندران: انتشارات دانشگاه مازندران و شرکت گاز استان مازندران. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۵)

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی (مترجم: حسن چاوشیان). تهران: نی. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۶)

گیدنز، آنتونی (۱۳۹۴). سیاست‌های مقابله با تغییرات آب و هوا (مترجم: صادق صالحی و شعبان محمدی). تهران: آگه. (تاریخ اصل اثر ۲۰۱۱)

مختاری ملک‌آبادی، رضا؛ عبداللهی، عظیمه‌سادات؛ و صادقی، حمیدرضا (۱۳۹۳). تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست‌محیطی شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان، سال ۱۳۹۱). برنامه‌ریزی شهری، ۵(۱۸)، ۱-۲۰.

مختاری، علی (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی خانواده‌ها با رفتار زیست‌محیطی آنان (مطالعه موردی: مناطق ۱۱ و ۲۰ شهرداری تهران) (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

مهدوی، سید محمدصادق؛ و وزیری، رویا (۱۳۸۹). بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر نگرش محیط‌زیستی دانشجویان علوم و تحقیقات. پژوهش اجتماعی، ۳(۷)، ۴۶-۱۹.

نوابخش، مهرداد؛ و ثابتی، مریم (۱۳۹۴). طراحی و ارائه الگو جهت سنجش تأثیر سرمایه فرهنگی بر ابعاد توسعه پایدار شهری با تأکید بر انرژی‌های پاک. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۸(۱)، ۵۰-۳۷.

نیکخواه، هدایت‌الله؛ ظهیری‌نیا، مصطفی؛ و اعلم‌کمالی، سیده مهدیه (۱۳۹۹). بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در مدیریت مصرف آب در شهرستان میناب. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۱(۳)، ۱۲۱-۱۴۲. doi: 10.22108/jas.2020.113678.1530

هانینگن، جان (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی محیط‌زیست (مترجم: صادق صالحی). تهران: سمت. (تاریخ اصل اثر ۲۰۰۶)

واقفی، الهام؛ و حقیقتیان، منصور (۱۳۹۴). نقش سرمایه فرهنگی در رفتارهای اجتماعی زیست‌محیطی (مطالعه تجربی: شهر شیراز). مجلس و راهبرد، ۲۲(۸۴)، ۳۹۳-۳۷۱.

یزدخواستی، بهجت؛ حاجیلو، فتنه؛ و عزیززاده‌اقدام، محمدباقر (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی بوم‌شناختی با ردپای بوم‌شناختی (مورد مطالعه: شهرستان تبریز). اخلاق زیستی، ۳(۸)، ۱۳۰-۱۰۱.

Axelrod, M. (1956). Urban structure and social participation. *American Sociological Review*, 21(1), 13-18. doi: 10.2307/2089334

Bhattacharjee, J. (2013). NGOs and environment protection in Assam. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 18(6), 68-76. doi: 10.9790/0837-1866876

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital. Handbook of theory and research for the sociology of education*. JG Richardson. New York: Greenwood.

- Chen, L., Ye, M., & Wu, Y. (2020). Shaping identity: older adults' perceived community volunteering experiences in shanghai. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46(6), 1259-1275. doi: 10.1177%2F0899764020911205
- Cochrane, P. (2006). Exploring cultural capital and its importance in sustainable development. *Ecological Economics*, 57(2), 318-330. doi: 10.1016%2Fj.ecolecon.2005.04.012
- Jæger, M. M., & Møllegaard, S. (2017). Cultural capital, teacher bias, and educational success: new evidence from monozygotic twins. *Social Science Research*, 65, 130-144.
- Kavitha, K. (2017). The role of NGOs in promoting empowerment for sustainable community development. *International Journal of Academic Research*, 4(9), 75-78.
- Mpofu, P. (2012). The dearth of culture in sustainable development: the impact of NGOs' agenda and conditionalities on cultural sustainability in Zimbabwe. *Journal of Sustainable Development in Africa*, 14(4), 191-205.
- Ren, H., Liu, W. (2022). The effect and mechanism of cultural capital on chinese Residents' participation in physical activities. *Frontiers in Psychology*, 13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.848530
- Salehi, S. (2010). *People and the environment: A study of environmental attitudes and behaviour in Iran*. Lambert Academic Publishing.
- Sandhu, D., & Arora, P. (2012). Role and impact of environmental NGO's on environmental sustainability in India. *Gian Jyotie Journal*, 1(3), 93-104.
- Vadaon, S. (2011). Role of NGO's in environmental conservation and development. Mother Earth Consultancy Services. *MECS knowledge Services*, 1-38. <https://www.idc-america.org/wp-content/uploads/2011/10/Environment-and-NGOs.pdf>
- Yaziji, M., & Doh, J. (2009). *NGOs and corporations: Conflict and collaboration*. Cambridge university press. doi: 10.1017/cbo9780511626708
- Yildirim, K., & Ayna, Y. E. (2018). The role of non-governmental organizations in environmental governance in Turkey. *Adam Academy Journal of Social Sciences/Adam Akademi Sosyalar Bilimler Dergisi*, 8(2). doi: 10.31679/Adamakademi.427082

